

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

Diplomová práce

DETENČNÍ ŘÍZENÍ

Zpracovala: **Gabriela Špeldová**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D.**

Plzeň

2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Gabriela ŠPELDOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0334P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Detenční řízení**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

- 1) Úvod
- 2) Historický vývoj právní úpravy detenčního řízení od 2. pol. 20. stol.
- 3) Detenční řízení
 - Systematika úpravy detenčního řízení v platné právní úpravě
 - Vymezení pojmů
 - Řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotním ústavu
 - Řízení o přípustnosti držení v zařízení sociálních služeb
- 5) Úvahy o právní úpravě de lege ferenda
- 6) Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D.**
Katedra pracovního práva a práva sociálního
zabezpečení

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 10. března 2022

Gabriela Špeldová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavu Hromadovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za jeho čas a cenné připomínky a dále bych chtěla také poděkovat mé rodině a nejbližším za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod	1
1. Historický vývoj právní úpravy detenčního řízení od 20. stol.	4
1.1. Vývoj hmotněprávní úpravy	4
1.2. Vývoj procesněprávní úpravy	5
2. Ústavní základy	9
2.1. Ústava a Listina základních práv a svobod	9
2.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	10
2.3. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením	12
3. Detenční řízení	14
3.1. Systematika úpravy detenčního řízení v platné právní úpravě	14
3.1.1 Hmotněprávní úprava	14
3.1.2 Procesněprávní úprava	16
3.1.3. Vymezení pojmů	17
3.2. Řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotním ústavu	18
3.2.1. Zákonné důvody detenčního řízení	19
3.2.2. Oznamovací povinnost a zahájení řízení	20
3.2.3. Průběh řízení	23
3.2.4. Zastoupení	30
3.2.5. Doručování	34
3.2.6. Provádění dokazování	36
3.2.7. Zjednodušené řízení	44
3.3. Řízení o nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb	47
3.3.1. Průběh řízení a rozhodnutí ve věci	49
3.3.2. Problematické otázky řízení	52
4. Úvahy o právní úpravě de lege ferenda	55
Cizojazyčné resumé	61
Seznam použitých zdrojů	62

Seznam použitých zkratek

ESPL	Evropský soud pro lidská práva
EÚPL	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
LZPS	Listina základních práv a svobod
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
SocSI	Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
Úmluva	Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením
ZoZS	Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

*Jeden, dva, tři –
my jsme bratři;
kterej je to mezi námi,
co si zalez do tý slámy:
ten, ten, nebo ten,
vyhod'me ho z kola ven.¹*

¹ KESEY, Ken. Vyhod'me ho z kola ven. V nakladatelství Argo vydání druhé. Přeložil Jaroslav KOŘÁN. Praha: Argo, 2018. Filmová řada (Argo), úvod. ISBN 978-80-257-2458-3.

Úvod

Dětské rozpočítadlo z úvodu knihy Vyhod'me ho z kola ven od autora Kena Keseyho se může na první pohled jevit banálně, v kontextu knihy, jejíž děj se odehrává v prostředí psychiatrické léčebny, se však jedná o metaforické vyjádření mnohdy až násilného vyloučení člověka pro jeho odlišnosti ze společnosti. Vyloučení člověka, jehož chování není většinovou společností na daném místě a v daném čase považováno za normální. Společnost má z možnosti, že by ji odlišnosti tohoto člověka mohly ohrozit, strach, a z tohoto důvodu přistupuje k omezení základního lidského práva, které tento jedinec má, a to práva na osobní svobodu. Dětské rozpočítadlo tak *de facto* poukazuje na skutečnost, kdy je na nekonformního člověka na základě určitých kritérií „ukázáno“ a ten je následně „vyhozen z kola ven“, tedy ze společnosti, z běžného života.

Je nutné si uvědomit, jak podstatný zásah do osobní svobody, a s tím spojený zásah do soukromí, je člověku, který je nedobrovolně omezen na svobodě, ať již hospitalizací v psychiatrické léčebně či vzetím do vazby, způsoben. Aby k tomuto extrémnímu zásahu do života člověka omezením jeho osobní svobody nedocházelo neopodstatněně, či dokonce účelově, nalezneme v právním řádu vícero institutů, které stanovují pravidla a podmínky, kdy lze k omezení osobní svobody přistoupit. Konkrétně v případě omezení osobní svobody, kdy je člověk bez svého souhlasu převzat a držen ve zdravotnickém zařízení, pokud jsou naplněny všechny zákonné podmínky, se postupuje v souladu s právní úpravou tzv. *detenčního řízení*, které jsem si vybrala jako téma své diplomové práce. Vráťím-li se ještě ke knize Vyhod'me ho z okna ven, je tato i v dnešní době stále aktuální, když řeší otázky svobody, odlišnosti a jedinečnosti a rozpor mezi tím, co je v nejlepším zájmu společnosti, a tím, co je v nejlepším zájmu jedince. A i to jsou témata, kterými se ve své diplomové práci budu zabývat.

V současné době nalezneme v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“) upraveny hned tři typy detenčního řízení. Jsou jimi řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí a držení ve zdravotním ústavu,² zjednodušené řízení³ a řízení o vyslovení nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb.⁴ Každým z nich se budu v části diplomové práce zabývat.

² Upraveno v § 75 a násl. ZŘS.

³ Upraveno v § 83 ZŘS.

⁴ Upraveno v § 84 a násl. ZŘS.

Cílem mé diplomové práce je charakterizovat a popsat stručně každý ze shora uvedených typů detenčního řízení. Hlavním úkolem je pak nastítnit problematické otázky těchto řízení a úvahy nad jejich možným řešením. Těmito otázkami jsou zejména problematika uplatnění advokáta jako procesního opatrovníka v praxi a osobní kontakt advokáta s klientem, doručování, provádění dokazování, především pak výslech umístěného člověka v jednotlivých fázích detenčního řízení, zjednodušené řízení a některé problematické otázky týkající se řízení o nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb.

Diplomovou práci jsem rozdělila do čtyř hlavních kapitol, které se dále dělí na jednotlivé podkapitoly. Rovněž nechybí ani úvod a závěr.

V první kapitole se věnuji historickému vývoji právní úpravy detenčního řízení od 20. stol., který jsem pro přehlednost rozdělila na vývoj hmotněprávní a vývoj procesní úpravy, ačkoliv tyto na sebe navzájem samozřejmě reagují a navazují.

Druhá kapitola pojednává o ústavních základech detenčního řízení. Jak již bylo shora zmíněno, je tímto řízením zasahováno do základních lidských práv, a proto jsou v této kapitole popsány mantinely chránící před zásahem do základních lidských práv, které jsou jak v Ústavě ČR, Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“), tak i v mezinárodních smlouvách.

V třetí kapitole jsou popsány všechny tři druhy detenčních řízení, jejich specifické znaky, průběh, rozhodování v nich a zejména pak problematické otázky, které se jednotlivých řízení týkají. Těmito problematickými otázkami jsou: zastoupení umístěného a s tím spojená problematika advokátů jako procesních opatrovníků; doručování; provádění dokazování se zaměřením zejména na problém nedostatku znalců a výslech umístěného člověka; jednofázovost zjednodušeného řízení a v neposlední řadě pak překotná úprava řízení o přípustnosti držení v zařízení sociálních služeb.

Ve čtvrté kapitole se budu zabývat úvahami nad právní úpravou *de lege ferenda*. Přednesu zde své návrhy možných změn právní úpravy do budoucnosti tak, aby bylo odstraněno co možná nejvíce problematických prvků, které se v současnosti s detenčním řízením pojí.

Celá práce je proložena poznatky z rozhovorů, které jsem měla možnost mít se dvěma soudci okresních soudů,⁵ kteří detenční řízení soudí. V rozhovorech jsem s nimi probírala zejména problematické otázky detenčního řízení a jejich odpovědi mají sloužit k nahlédnutí do jejich konkrétní soudní praxe a k dokreslení celkového obrázku detenčního řízení. Chtěla bych zde zdůraznit, že části mé diplomové práce, kde odkazuji na tyto rozhovory, nemají být chápány jako zobecnění soudní praxe všech soudů. Považuji však za podstatné poukázat na situace z praxe, které dokládají, jak se problematické otázky reálně projevují.

⁵ Se soudcem Okresního soudu v Mladé Boleslavi, do jehož obvodu spadá Psychiatrická nemocnice v Kosmonosech a se soudkyní Okresního soudu Plzeň-jih, do jehož obvodu spadá Psychiatrická léčebna v Dobřanech.

1. Historický vývoj právní úpravy detenčního řízení od 20. stol.

V této kapitole se budu zabývat historickým vývojem právní úpravy detenčního řízení, který jsem pojala v rámci možností stručně a s vědomím, že jádrem této práce není historickoprávní část, nicméně pro kontext a uvedení do tématu je nutné zaměřit se na rozbor alespoň těch zásadních právních předpisů, na jejichž základě se formovala současná právní úprava detenčního řízení.

1.1. Vývoj hmotněprávní úpravy

Hmotněprávní úpravu tzv. zdravotní detence je před přijetím zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, nutné hledat v nejrůznějších předpisech, zejména podzákoných,⁶ které lze však dohledat jen obtížně, jelikož otázka převzetí pacienta bez jeho souhlasu nebyla řešena nijak komplexně. Zákon č. 20/1966 Sb. byl tedy jeden z prvních právních předpisů, který zdravotní detenci jako takovou upravoval. Důležitými byly zejména § 23 odst. 4 tohoto zákona, který stanovil, že nemocného trpícího duševní poruchou lze bez jeho souhlasu převzít do ústavní péče a § 24 tohoto zákona, který upravoval ústavní péči bez souhlasu nemocného. Právě tento paragraf hrál zásadní roli po zrušení zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, který byl zrušen k 1. 4. 1964 a který vyžadoval soudní přezkum zadržení člověka v ústavu, kdy soud z úřední povinnosti musel zahájit řízení v této věci.⁷ Po jeho zrušení mezeru v právní úpravě vyplnil právě zákon č. 20/1966, čehož důsledkem bylo *de facto* vyloučení soudů z přezkumu zadržení člověka v ústavu bez jeho souhlasu, protože § 24 stanovil zdravotnickému zařízení povinnost oznámit převzetí nemocného bez jeho souhlasu do ústavní péče nadřízenému národnímu výboru, nikoli soudu. Odstavec 4 tohoto paragrafu umožňoval následný soudní přezkum rozhodnutí národního výboru, pouze však na návrh nemocného, jeho osoby blízké, opatrovníka nebo zdravotnického zařízení.⁸

Na věci nic neměnil ani zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který právní úpravu obsaženou v zákoně č. 142/1950 Sb. nepřevzal, zákonodárce ji považoval za neúčelnou.

⁶ Příkladem takového podzákoného předpisu je vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 164/1958 Ú.l., léčebný řád.

⁷ Ustanovení § 293 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

⁸ Ustanovení § 24 odst. 2 a 4 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

Pravomoc rozhodovat o zákonnosti převzetí byla soudům navrácena s účinností zákon č. 548/1991 Sb.,⁹ kterým došlo mimo jiné k novelizaci zákona č. 20/1966 Sb. K této změně došlo v důsledku přijetí ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, který v čl. 8 odst. 6 stanoví zdravotnímu ústavu povinnost do 24 hodin oznámit soudu, že převzal člověka bez jeho souhlasu do ústavní zdravotnické péče a soud musí o tomto opatření rozhodnout do 7 dnů.

Dle novelizovaného znění § 23 odst. 4¹⁰ a § 24¹¹ zákona č. 20/1966 Sb. se v detenčním řízení postupovalo až do přijetí a účinnosti zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách, dále jen „ZoZS“). ZoZS byl přijat z důvodu nejednotné právní úpravy zdravotní péče a zejména pak pro neprovázanost, neaktuálnost a překonanost dosavadní rozštěpené právní úpravy. ZoZS velkou část právních předpisů týkajících se zdravotní péče sjednotil a modernizoval tak, aby se vyrovnal standardům a předpisům z oblasti zdravotnictví v EU.^{12 13}

Posledním hmotněprávním předpisem upravujícím detenční řízení je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“) v § 104 až § 110.¹⁴ Dvěma posledně shora zmíněnými hmotněprávními předpisy se z historického exkurzu vracíme zpět do současnosti k platné právní úpravě.

1.2. Vývoj procesněprávní úpravy

Prvním procesněprávním předpisem, který se zabýval otázkami průběhu detenčního řízení, byl zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (též označován jako občanský soudní řád), který byl účinný od 1. ledna 1951 do 1. dubna 1964. Tento zákon v hlavě čtvrté části druhé s názvem „Zbavení

⁹ Zákon č. 548/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění zákona České národní rady č. 210/1990 Sb. a zákona České národní rady č. 425/1990 Sb.

¹⁰ Ustanovení § 23 odst. 4 zákona č. 20/1966 ve znění účinném od 1.7.1993 stanovoval důvody, pro které lze převzít nemocného do ústavní péče bez jeho souhlasu. Těmito důvody byly např.: známky duševní choroby nebo intoxikace, ohrožuje-li přitom nemocný sebe nebo své okolí; nemůže-li nemocný dát vzhledem ke svému zdravotnímu stavu souhlas k neodkladnému výkonu, který je nutný k záchraně jeho života; nemocný trpí nemocí, u které lze dle zákona uložit povinné léčení.

¹¹ Novelizované ustanovení § 24 pak stanovuje povinnost zdravotnickému zařízení oznámit převzetí nemocného bez jeho souhlasu soudu do 24 hodin.

¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

¹³ Řada dalších zdravotních služeb je upravena v souvisejícím zákonu č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

¹⁴ O současné právní úpravě detenčního řízení, jak v NOZ, tak v ZoZS více v podkapitole 3.1.1.

svéprávnosti a povolení zadržení v ústavu“ upravoval, jak řízení o zbavení svéprávnosti (v dílu prvním), tak řízení o povolení zadržení v ústavu v § 292 a násl. (v dílu druhém). Pro řízení o povolení zadržení v ústavu zákonodárce umožňoval přiměřené užití ustanovení z dílu prvního.¹⁵ Dle tohoto zákona musela správa ústavu¹⁶ oznámit soudu do 48 hodin přijetí každého chorého, který byl přijat ne na vlastní žádost. Zákon umožňoval i dobrovolný vstup do ústavu, s kterým však muselo být spojeno písemné prohlášení učiněné před správou ústavu a dvěma svědky, které šlo kdykoliv odvolat. Pokud ovšem nastala situace, že chorý, který byl do ústavu přijat na vlastní žádost, byl omezen na osobní svobodě, tedy ve volném pohybu a ve styku s vnějším světem, musela tuto skutečnost správa ústavu rovněž oznámit soudu do 48 hodin od počátku omezení.¹⁷

Soud následně ihned z úřední povinnosti zahájil řízení o povolení zadržení v ústavu. Na rozhodnutí mu pak byla dána 30denní lhůta, která započala běžet po oznámení z ústavu.¹⁸ Účinnost usnesení o povolení zadržení v ústavu byla dána na dobu maximálně jednoho roku. Měl-li být chorý zadržen v ústavu déle, musel o tom znovu rozhodnout soud po provedení nového vyšetření.¹⁹

Velký zvrat přineslo přijetí zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), který od úpravy detenčního zřízení zcela upustil a rozhodovací pravomoc ve věcech důvodnosti převzetí člověka do zdravotního ústavu přešla na národní výbory dle hmotněprávní úpravy v zákoně č. 20/1966 Sb.

Tento stav trval až do novelizace OSŘ, která proběhla přijetím zákona č. 519/1991 Sb.²⁰ Zákonodárce shledal kontrolu, zda nedochází k zneužití ústavní péče, v rukách národních výborů za problematickou a rozhodl se, že tuto rozhodovací pravomoc přenesl zpátky na soudy a *de facto* se tak vrátil k právní úpravě detenčního řízení obsažené v občanském soudním řádu z roku 1950 s určitými modifikacemi samozřejmě. Hlavní argument pro vrácení rozhodovací pravomoci zpět soudům se opíral o LZPS, která vychází z toho, že v případech rozhodování o nedobrovolného převzetí a držení v ústavu zdravotnické péče se

¹⁵ Ustanovení § 296 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁶ Pojem „ústav“ je definován v díle prvním v § 281 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb. jako psychiatrická léčebna či jiný podobný ústav.

¹⁷ Ustanovení § 292 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁸ Ustanovení § 293 zákona č. 142/1950 Sb.

¹⁹ Ustanovení § 294 zákona č. 142/1950 Sb.

²⁰ Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád.

jedná o ochranu osobní svobody, tedy garantovaného základního lidského práva, tudíž by toto rozhodování, respektive kontrolu měl provádět soud.²¹

Do OSŘ tak byly vloženy § 191a až § 191g upravující „*Řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče*“. Zásadní změnou v této nové právní úpravě bylo zkrácení lhůty, ve které je zdravotnický ústav povinen oznámit soudu převzetí člověka bez jeho písemného souhlasu (tento je označován pojmem „*nemocný*“) na 24 hodin. Soud následně zahájil řízení o vyslovení přípustnosti převzetí do ústavu, ve kterém rozhodl do 7 dnů ode dne, kdy došlo k oznámení převzetí nemocného.

Další důležitá novelizace OSŘ se uskutečnila přijetím zákona č. 404/2012 Sb.²² účinného od 27. listopadu 2013, kterým byl přidán § 191h. Vtělením tohoto paragrafu do právní úpravy došlo k odtržení speciálního typu detenčního řízení od tzv. klasického detenčního řízení. Speciálním typem detenčního řízení se tak stalo zjednodušené řízení, které mělo za cíl zefektivnění a zjednodušení řízení u pacientů, jejichž zdravotní stav vyžaduje neodkladnou zdravotní péči, a právě tento jejich závažný zdravotní stav, který není způsoben duševní poruchou, jim neumožňuje udělit s poskytnutím péče souhlas.²³ Neméně podstatnou změnou, kterou tato novela přinesla, je přidání věty k ustanovení § 191b odst. 1, která konstatuje, že souhlas opatrovníka umístěného s převzetím nenahrazuje souhlas umístěného. Hospitalizace, s níž opatrovník vyslovil souhlas, nikoliv však osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům, je hospitalizací nedobrovolnou, neboť opatrovník není oprávněn rozhodovat ve věcech osobní svobody.²⁴

Z mnoha dalších dílčích změn zmíním ještě povinnost soudu nově rozhodovat nejen o zákonnosti převzetí, ale kumulativně i o trvání důvodů převzetí v době rozhodování.²⁵

V tomto bodě je nutné si připomenout zásadní rekonstrukci soukromého práva v podobě přijetí NOZ, na kterou bylo potřeba reagovat změnami v procesněprávní úpravě. Tyto změny přišly prostřednictvím zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“) účinného

²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád.

²² Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 404/2012 Sb. kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

²⁴ Tato skutečnost je podpořena rozhodnutím ESLP ze dne 27. března 2008, ve věci Shtukaturov proti Rusku, stížnost č. 44009/05.

²⁵ Doplněné ustanovení § 194b odst. 5 OSŘ ve znění platném do 31. 12. 2013.

od 1. ledna 2014. Přijetí nové hmotněprávní úpravy bylo prvním a hlavním důvodem této legislativní změny, ne však jediným. Dalším podstatným důvodem je rozdílnost sporného a nesporného řízení, která v souvislosti se společenským vývojem stále prohlubuje, když ve sporném řízení se uplatňuje zejména zásada dispoziční a projednávací, kdežto řízení nesporné je ovládáno především zásadou oficiality a vyhledávací zásadou. Projevem tohoto je mnoho rozdílností, příkladmo: různost účelu řízení, odlišný způsob stanovení civilní pravomoci, rovněž se odlišně vymezuje okruh účastníků řízení, a ani jejich postavení není shodné, dále se liší také způsobem zahájení řízení, průběhem dokazování a průběhem řízení. A právě zajištění dostatečné přehlednosti a vymezení vzájemných odlišností bylo jedním z dalších důvodů přijetí nové úpravy.²⁶

ZŘS obsahuje taxativní výčet nesporných řízení a jiných zvláštních řízení, která jsou buďto převzatá z OSŘ nebo se jedná o nově upravená řízení²⁷. Řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče bylo převzato z OSŘ, konkrétně vychází v právní úpravy obsažené v § 191a až § 191h OSŘ, ve znění platném do 31. 12. 2013. Úprava v ZŘS přináší dle důvodové zprávy záruky, aby nedocházelo k porušování základních lidských práv a svobod, rovněž obsahuje efektivní možnost hospitalizace člověka bezprostředně ohroženého na životě. Novinkou je také systematické rozdělení úpravy tak, aby lépe vystihovalo dvoufázovost řízení.²⁸

Jednou z posledních novel ZŘS týkající se detenčního řízení je tzv. detenční novela provedená zákonem č. 189/2016 Sb. Tato novela je účinná od 1. srpna 2016. Novela se týkala zejména řízení o vyslovení přípustnosti držení v zařízení sociálních služeb, jehož úpravu rozšířila o § 84a a § 84b ZŘS a původní znění § 84 změnila. Za zmínku ještě stojí, že novelou nedošlo pouze ke změně procesněprávní úpravy, ale rovněž i úpravy hmotněprávní.²⁹

²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

²⁷ Příklady nových řízení jsou řízení o prohlášení člověka za nezvěstného, řízení o přivolení k zásahu do integrity, řízení o určení a popření rodičovství či řízení ve statusových věcech manželských.

²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

²⁹ Konkrétně v § 91a a násl. SocSl.

2. Ústavní základy

2.1. Ústava a Listina základních práv a svobod

Ústava České republiky, jakožto základní zákon, byla přijata Českou národní radou 16. prosince 1992 a jako ústavní zákon je publikována ve Sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb. Ústava tvoří společně s Listinou základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) nejdůležitější část ústavního pořádku. To, co je dále součástí ústavního pořádku, je stanoveno v čl. 112 Ústavy a jsou to kromě Ústavy a LZPS také ústavní zákony. V neposlední řadě Ústavní soud dovodil v nálezu Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002, že součástí ústavního pořádku jsou i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.³⁰ Ústava, LZPS a ústavní zákony, které jsou součástí ústavního pořádku, jsou prameny práva s nejvyšší právní silou a staví mimo jiné základ také pro detenční řízení, respektive stanoví základní principy a hodnoty, jejichž ochrana je ústavně zaručena a zároveň i zákonné důvody jejich omezení.

Jak preambule Ústavy, tak čl. 1 Ústavy zakotvují hodnotu lidské důstojnosti, svobody a úctu k právům a svobodám člověka. Svobodu a rovnost lidí v důstojnosti i právech nalezneme také v čl. 1 LZPS, který dále stanoví nezadatelnost, nezczizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod.³¹

V souvislosti s detenčním řízením se zaměřím na právo na osobní svobodu. Právo na osobní svobodu řadíme do „tvrdého jádra“ základních práv a ochranu tohoto práva nalezneme na ústavní úrovni v čl. 8 LZPS, v čl. 5 Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen „EÚLP“) a také v čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Ustanovení čl. 8 LZPS v kombinaci se shora uvedenými články tak zakotvuje komplex ústavněprávních pojistek. Tyto pojistky pak mají zaručit, že k omezení osobní svobody jednotlivce lze přistoupit jen výjimečně a zároveň se takto eliminuje jakýkoliv hrozící prvek svévole, který je v případě omezení osobní svobody naprosto nepřípustný.

³⁰ SLÁDEČEK, Vladimír. Ústava České republiky: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony, s. 1260-1261. ISBN 978-80-7400-590-9.

³¹ SLÁDEČEK, Vladimír. Ústava České republiky: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony, s. 9. ISBN 978-80-7400-590-9.

Pojem osobní svobody LZPS vykládá ve smyslu „*svobody tělesné, svobody volného pohybu, tedy svobody nebyť omezen v realizaci rozhodnutí, zda, kdy a kam své kroky zavedeme*“.³²

Ustanovení čl. 8 odst. 6 LZPS je zásadní z pohledu určení, v jakých případech může být osoba převzata nebo držena bez svého souhlasu v ústavní zdravotnické péči. V tomto ustanovení je zakotveno, že zákon stanoví tyto případy, a zároveň určuje časové intervaly, do kdy musí být takovéto opatření oznámeno soudu, tj. do 24 hodin, a do kdy soud o umístění rozhodne, tj. do 7 dnů. Stanovení důvodů, které je nutné splňovat, aby mohlo dojít ke zbavení osobní svobody převzetím a držením osoby ve zdravotnickém ústavu, nechává LZPS na zákonné úpravě.

Základní práva a svobody, které jsou zakotveny v LZPS, nejsou, až na některé výjimky, absolutní. To znamená, že většinu základních práv lze zákonem omezit. Proto, aby mohlo dojít k jejich omezení musí být stanoveny podmínky, které nalezneme v čl. 4 LZPS a zároveň za splnění podmínek stanovených u jednotlivých základních práv a svobod. Podmínky dle čl. 4 LZPS jsou následující: omezení musí LZPS přepokládat; omezení musí stanovit zákon; omezení nesmí být diskriminační a omezení musí šetřit samotnou podstatu a smysl základního práva, které je omezováno.³³

V neposlední řadě nelze opomenout čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou moci soudní.

2.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, též označovaná jako Evropská úmluva o lidských právech (dále jen „EÚPL“), byla přijata v roce 1950. Československo EÚLP ratifikovalo v roce 1992. Úmluva byla postupem času doplněna o celou řadu dodatkových protokolů a státy, které jsou pod ní podepsány, se zavazují k tomu, že budou respektovat práva a svobody, které EÚLP garantuje, jako jsou: právo na svobodu a osobní bezpečí, právo na život, právo na spravedlivý

³² HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony, s. 249-249. ISBN 978-80-7400-812-2.

³³ Tamtéž, s. 190-192.

proces, svoboda projevu, svoboda shromažďování, zákaz trestu bez zákona nebo právo na spravedlivý proces.³⁴

EÚLP v ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. e) stanoví možné důvody, pro které lze člověka zbavit osobní svobody. Jedná se o situace, kdy je člověk osobní svobody zbaven převzetím a držením v ústavu zdravotnické péče bez svého souhlasu. Toto ustanovení se použije u několika možných skupin, resp. kategorií osob, jimiž jsou osoby s infekčními chorobami, osoby s duševní poruchou, osoby trpící alkoholismem či narkomanií a tuláci. V těchto uvedených případech lze podle EÚLP osobu zbavit osobní svobody, aby jí bylo poskytnuto lékařské ošetření, dále z důvodů, které plynou ze sociální politiky státu, nebo obou těchto důvodů současně.³⁵

Zaměříme-li se na osoby s duševním postižením, podle shora uvedeného rozdělení, Evropský soud pro lidská práva (ESLP) ve své judikatuře stanovil tři základní podmínky, které musí být minimálně splněny, aby mohla být osoba s duševním postižením zbavena osobní svobody. Tato kritéria jsou označována jako *Winterwerp kritéria* a jsou následující:

1. pokud není nutná okamžitá detence, musí nejprve veřejná moc spolehlivě prokázat duševní postižení jednotlivce, a to na základě lékařského vyšetření,
2. musí se jednat o takové duševní postižení, které nevyhnutelně vyžaduje zbavení osobní svobody,
3. duševní postižení, pro které byla detence nařízena na základě objektivního lékařského vyšetření, musí přetrvávat po celou dobu detence.³⁶

Současně čl. 5 odst. 1 písm. e) EÚLP stanoví procesní požadavky, které jsou kladeny na rozhodnutí soudu, na jehož základě je člověk s duševním postižením nedobrovolně hospitalizován. Aby bylo zbavení osobní svobody zákonné, musí nejprve proběhnout řádné a spravedlivé řízení, které má osobu, o niž je rozhodováno, ochránit před svévolným zbavením její osobní svobody. Aby mohlo

³⁴ Úmluva o ochraně lidských práv se týká i ČR, připomíná ombudsman - Svět práva - Advokátní deník. Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie [online]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/11/04/umluva-o-ochrane-lidskych-prav-se-tyka-i-ceska-pripomina-ombudsman/>

³⁵ HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony, s. 294-295. ISBN 978-80-7400-812-2.

³⁶ Tamtéž, s. 295-296.

být o zbavení osobní svobody rozhodnuto, musí pro to být uvedeny a doloženy velmi závažné důvody. Shora uvedený článek dále klade povinnost, aby osoba dotčená měla přístup k soudu, který ji vyslechne osobně nebo alespoň jejího zástupce, rovněž má dotčená osoba nárok na právní pomoc během řízení.

Následující článek EÚLP je pak neméně důležitý. Čl. 6 EÚPL pojednává o právu na spravedlivý proces, které patří i dle ESPL k základním principům, na kterých stojí demokratické společnosti. Jeho obsahem je právo každého na spravedlivé, veřejné projednání jeho záležitosti, které proběhne v přiměřené lhůtě před nezávislým a nestranným soudem, který je zřízen zákonem.³⁷

2.3. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva“) byla přijata Valným shromážděním OSN 13. prosince 2006 společně s Opčním protokolem, který smluvním státům dává možnost uznat pravomoc *Výboru OSN pro práva osob se zdravotním postižením* (dále jen „Výbor“) věnovat se stížnostem na porušení práv jednotlivců či skupin, která z Úmluvy vyplývají. Česká republika byla již v roce 2007 mezi prvními signatáři obou nově přijatých dokumentů.

K ratifikaci Úmluvy došlo v České republice v roce 2009 a v platnost vstoupila dne 28. října 2009. Úmluva byla rovněž vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 10/2010 Sb. m. s. Platnost Opčního protokolu je poměrně novinkou, kdy na rozdíl od Úmluvy Česká republika s ratifikací otálela. Opční protokol vstoupil v platnost nově 23. září 2021. To přináší stěžovatelům z České republiky možnost předložit stížnost Výboru, který je nyní oprávněn se těmito stížnostmi zabývat. Podmínkami jsou však vyčerpány všechny dostupné opravné prostředky v rámci českého právního řádu a náležité odůvodnění stížnosti.^{38 39}

Úmluva se přiklání k tzv. *sociálnímu modelu zdravotního postižení*, který je vystižen zejména v identifikaci osob se zdravotním postižením. Ty jsou definovány následovně: „*Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé*

³⁷ KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1 vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Velký komentář, s. 572. ISBN 978-807400-365-3.

³⁸ Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 13.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>

³⁹ Opční protokol k Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením | Vláda ČR. Úvodní stránka | Vláda ČR [online]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/vvozp/dokumenty/opcni-protokol-k-umluve-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim-190927/>

fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.“⁴⁰ Tím dochází k odklonu od medicinského či charitativního pojetí.

K postavení Úmluvy v právním řádu ČR se vyslovil i Ústavní soud ČR ve svém nálezu I. ÚS 2637/17 ze dne 23. ledna 2018, ve kterém zdůraznil, že Úmluva není žádný „*soft law*“ dokument, ale je plnohodnotnou a závaznou složkou právního pořádku v souladu s čl. 10 Ústavy. Dále Ústavní soud v tomto nálezu dovodil, že dle čl. 1 odst. 2 Ústavy je ČR povinna Úmluvu jakožto součást mezinárodního práva dodržovat a vnitrostátní právo vykládat v souladu s jejími ustanoveními. Úmluva na základě tzv. konkursního nálezu Ústavního soudu⁴¹ není součástí ústavního pořádku, nicméně jedná se o mezinárodní smlouvu upravující základní lidská práva, kterou se ČR zavázala dodržovat a vykládat vnitrostátní právo v souladu s ní, a z tohoto důvodu ji pro její neopomenutelné postavení řadím rovněž do této kapitoly.

Úmluva je důležitou smlouvou o lidských právech a základních svobodách, zakládající se na principu rovnoprávnosti. Osobám se zdravotním postižením zaručuje plné a rovné uplatnění lidských práv a dále napomáhá k aktivnímu zapojení osob se zdravotním postižením do života společnosti. Zakotvuje jak všeobecná základní práva, tak práva, která reflektují specifickou situaci osob se zdravotním postižením. Zásadami, které jsou v Úmluvě promítány, jsou zejména respektování lidské důstojnosti a nezávislosti, plné zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti, zákaz diskriminace, rovnost příležitostí, přístupnost a rovnost pohlaví.⁴²

Tuto Úmluvu zde zmiňuji záměrně zejména s ohledem na její uplatnění ve vztahu k zastupování procesním opatrovníkem v detenčním řízení (viz podkapitola 3.2.4).

⁴⁰ BOUČKOVÁ, Pavla. Antidiskriminační zákon: komentář. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy komentáře, s. 89. ISBN 978-80-7400-618-0.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 25.června 2002, sp.zn. Pl. ÚS 36/01.

⁴² Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 13.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>.

3. Detenční řízení

3.1. Systematika úpravy detenčního řízení v platné právní úpravě

V této kapitole se budu zabývat již samotným detenčním řízením. Právní rámec pro tento institut nalezneme hned v několika právních předpisech, do kterých právní úprava dospěla historickým vývojem shora zmíněným. Těmi současnými předpisy jsou: *zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* v § 104 až 110, *zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách* v § 38 až 40 a *zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (ZŘS)*. Občanský zákoník a zákon o zdravotních službách jsou předpisy zejména hmotněprávní, nicméně i v občanském zákoníku nalezneme některé procesněprávní prvky. Tato mnohost a neucelenost právní úpravy detenčního řízení s sebou nese své negativní dopady, zejména v nejasném vztahu mezi jednotlivými zákony navzájem a k duplicitám. Přehlednosti nepřidává ani rozdílné pojmosloví, které jednotlivé zákony používají (viz podkapitola 3.1.3).⁴³

3.1.1 Hmotněprávní úprava

S ohledem na čl. 5 EÚLP a také kupředu postupující právní úpravu zemí jako Rakousko nebo Švýcarsko, i nový občanský zákoník účinný od 1. ledna 2014 v pozdějším znění obsahuje zejména hmotněprávní, ale i procesní ustanovení chránící práva na ochranu osobnosti člověka, který je nedobrovolně zadržen ve zdravotnickém zařízení. Tato ustanovení nalezneme v § 104 až 110.⁴⁴

Ustanovení odráží potřebu větší ochrany práv osob podstupující detenci. Musí být vždy zkoumáno, zda u osoby, u které byl zjištěn zákonný důvod pro zadržení ve zdravotnickém zařízení, nepostačí mírnější opatření, které není tak omezující jako detence. Zároveň podání návrhu na omezení svéprávnosti samo o sobě není důvodem, aby byl člověk do zdravotnického zařízení převzat nebo v něm držen bez svého souhlasu.

Dále je v občanském zákoníku stanovena zdravotnickému zařízení oznamovací povinnost oznámit převzetí člověka, jak zákonnému zástupci, opatrovníkovi nebo podpůrci, a to neprodleně, tak soudu, kde je stanovena lhůta pro oznámení 24 hodin od převzetí. Soud má pak následně sedm dní na rozhodnutí o učiněném opatření.

⁴³ LAVICKÝ, Petr. *Civilní proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 66. ISBN 978-80-7478-869-7.

⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [cit. 28.6.2021].

Dále NOZ stanoví právo osoby převzaté do detence zdravotnickým zařízením na poučení o důvodech jejího převzetí do detence. Převzaté osobě musí být vysvětleno její právní postavení a také jí musí být sdělena možnost její právní ochrany. K poučení dotčené osoby musí dojít bez zbytečného odkladu.⁴⁵

Občanský zákoník neopomíjí ani oprávnění zmocněnce, podpůrce a důvěrníka držené osoby, stejně tak jako právo zadržené osoby si s těmito promluvit bez přítomnosti třetích osob při osobním rozhovoru. Pacient převzatý do tzv. zdravotní detence má rovněž práva na druhý názor. To znamená povinnost poskytovatele zdravotních služeb, aby pacientovi převzatého do této detence umožnil zajištění přezkumu jeho zdravotního stavu. Přezkum musí být umožněn v rozsahu, který je nezbytný pro posouzení důvodnosti převzetí pacienta do detence.⁴⁶

V neposlední řadě podle ustanovení § 110 občanského zákoníku soud rozhodnutím o přípustnosti převzetí do tzv. zdravotní detence schvaluje nucený pobyt dotčené osoby ve zdravotnickém zařízení, nicméně toto rozhodnutí nemá vliv na způsob léčby.⁴⁷

Druhým hmotněprávním předpisem je zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, zkráceně zákon o zdravotních službách (dále jen „ZoZS“). Občanský zákoník nestanoví důvody zdravotní detence, ty nalezneme ve zvláštním zákoně, kterým je právě ZoZS, a to konkrétně v § 38 tohoto zákona. Stejně jako v občanském zákoníku, i v ZoZS jsou kromě hmotněprávních ustanovení i ustanovení procesněprávní, jako je § 40 ZoZS, který stanoví povinnost poskytovatele zdravotních služeb informovat soud o hospitalizaci pacienta bez jeho souhlasu nebo o dodatečném omezení pacienta v průběhu léčení.⁴⁸ ZoZS dále obsahuje rozlišení druhů a forem zdravotní péče a velmi důležitou součástí tohoto zákona je vymezení práv pacientů a jejich postavení, stejně tak jako vymezení povinností zdravotnických zařízení a jejich postavení.

⁴⁵ PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 588-589. ISBN 978-80-7400-747-7.

⁴⁶ Tamtéž, s. 593-494.

⁴⁷ Tamtéž, s. 596.

⁴⁸ PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 583-584. ISBN 978-80-7400-747-7.

3.1.2 Procesněprávní úprava

Procesněprávní úprava detenčního řízení je zakotvena v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. V části první ZŘS nalezneme obecnou úpravu společnou pro veškerá řízení dle tohoto zákona. Druhá část je částí zvláštní. Ta je rozdělena do pěti hlav a upravuje jednotlivá řízení. Výčet těchto řízení je uveden v § 2 ZŘS. Konkrétně řízení ve věcech vyslovení přípustnosti nebo držení ve zdravotním ústavu je upraveno v dílu 4 hlavy I., která pod sebou sdružuje řízení o některých otázkách týkajících se fyzických osob. Část třetí celý zákon uzavírá přechodnými a závěrečnými ustanoveními.

Subsidiárně k ZŘS se užije občanský soudní řád, jedná se o obecnou subsidiaritu, která spočívá v tom, že pokud se v ZŘS nachází speciální úprava pro dané řízení, použije se tato speciální úprava. Pokud však speciální úprava není, použije se úprava z občanského soudního řádu. Z občanského soudního řádu tímto způsobem dochází k využívání zejména ustanovení o účelu civilního procesu, o vyloučení soudců a jiných osob, o způsobilosti účastníků a jejich zastupování nebo o úkonech účastníků a soudů.⁴⁹

Současně ZŘS obsahuje v § 1 odst. 4 tzv. zbytkovou subsidiaritu.⁵⁰ Z tohoto odstavce vyplývá, že ustanovení obsažená v ZŘS jsou ustanoveními doplňujícími k občanskému soudnímu řádu. Jsou-li ustanovení ze ZŘS aplikována, nedochází k automatickému vyloučení použití i obecných ustanovení OSŘ. Nelze tedy v tomto případě uplatnit klasickou zásadu *lex specialis derogat legi generali*.⁵¹

Systematicky je detenční řízení rozděleno tak, aby úprava výstižně odrážela jeho dvoufázový charakter. Díl 4 je rozdělen na tři oddíly. V prvním oddílu obsahujícím § 66 až 74 nalezneme obecná ustanovení, která se užijí pro obě fáze řízení, stejně tak se použijí i ve zjednodušeném řízení dle § 83 ZŘS. V § 83 ZŘS je ovšem uveden v odstavci 5 výčet ustanovení, která se v tomto typu řízení nepoužijí. Vybraná obecná ustanovení se užijí i v řízení o vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb (§ 66, 68, 69, 71 až 74 ZŘS).⁵²

⁴⁹ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní soudní řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s.20. ISBN 978-80-7478-683-9.

⁵⁰ Odstavec 4 tohoto paragrafu zní: „Nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu.“

⁵¹ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní soudní řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s.20. ISBN 978-80-7478-683-9.

⁵² SVOBODA, Karel. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 151. ISBN 978-80-7400-788-0.

Detenční řízení se skládá ze dvou fází, resp. stádií, v prvním stádiu se rozhoduje, zda převzetí nebo omezení dotčené osoby bylo přípustné, to je upraveno v § 75 až 80 ZŘS. Aby přišlo na řadu druhé stádium, které na první navazuje, musí pro to být splněny dvě podmínky, jednak musí být soudem rozhodnuto, že dotčená osoba byla převzata ze zákonných důvodů a tyto důvody musí nadále přetrvávat, a zadruhé musí být současně dotčená osoba stále držena ve zdravotním ústavu. Druhá fáze je upravena v § 81. ZŘS umožňuje také tzv. zjednodušené řízení, jedná se o speciální úpravu rozhodování obsaženou v § 83 ZŘS, která se užívá v případech, kdy je nutné poskytnutí neodkladné péče člověku, který byl převzat do zdravotnického ústavu a není schopen vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, na jehož základě mu je neodkladná péče poskytnuta, právně jednat. Druhý oddíl tvoří shora zmíněné § 75 až 83 a je souhrnně nazván jako řízení o vyslovení přípustnosti a dalším držení ve zdravotním ústavu.⁵³

Posledním oddílem je oddíl 3. Ten upravuje zvláštní typ detenčního řízení, kterým je řízení o vyslovení nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb. Odlišnost od předchozích typů detenčního řízení je v zařízení, které detenci člověka zajišťuje. Nejedná se o zdravotní ústav, ale o zařízení sociálních služeb. Ustanovení tohoto oddílu byla přijata v reakci na judikaturu ESPL, který dovedl, že k omezení svobody a porušení čl. 5 EÚLP může docházet i v zařízeních sociálních služeb.⁵⁴

3.1.3. Vymezení pojmů

Jak již bylo shora uvedeno, právní úprava detenčního řízení je roztržena do tří právních předpisů (ZŘS, občanský zákoník a ZoZS), z nichž v každém je zákonodárcem použita jiná terminologie pro tytéž pojmy, proto je důležité nejen vyjasnit tento nesoulad v pojmosloví, ale také objasnit některé další pojmy pro lepší pochopení celé problematiky.

První pojmem, který je nutné vysvětlit, je pojem *zdravotní detence*. Jedná se o odlišný institut od zabezpečovací detence, která je užívána v trestním právu a upravena v § 100 trestního zákoníku. Zdravotní detence je převzetí a následné umístění člověka do zařízení poskytujícího zdravotní péči bez jeho souhlasu. Jde

⁵³ MACKOVÁ, Alena. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Komentátor, s. 132-133. ISBN 978-80-7502-122-9.

⁵⁴ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 227. ISBN 978-80-7478-869-7.

o omezení osobní svobody člověka, které je ústavně přípustné, a zároveň se jedná o výjimku z protiprávnosti zásahu do osobní svobody.⁵⁵

První rozpor nalezneme u pojmu *ústav zdravotnické péče*, zkráceně *zdravotní ústav*, který je užívám v ZŘS, u pojmu *poskytovatel zdravotních služeb*, resp. *zdravotnické zařízení*⁵⁶, se kterým pracuje ZoZS, a u pojmu *zařízení poskytující zdravotní péči*⁵⁷, který nalezneme v občanském zákoníku. Rozdíl v použitých pojmech by mohl být problematický, proto je nutné vykládat pojem *zdravotní ústav* jako jakéhokoliv *poskytovatele zdravotních služeb*, který zajišťuje zdravotní detenci. Důvodem k užití pojmu *zdravotní ústav* v ZŘS a s tím spojené nesjednocení pojmů, je podle důvodové zprávy k ZŘS zachování ústavního rozměru, kdy základem pro tento pojem je dle této důvodové zprávy čl. 8 odst. 6 LZPS. Nicméně je nutné zmínit, že v LZPS není pojem *zdravotní ústav* použit, v LZPS se hovoří o *ústavní zdravotnické péči*. To ovšem nemění nic na faktu, že pojem zdravotní ústav lze vykládat i v širším smyslu, nejen jako zařízení poskytující zdravotní péči, u kterých je soudy poskytována ochrana práv umístěných lidí, ale výklad tohoto pojmu zajišťuje stejnou ochranu všude, kde je člověk v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu v souladu s LZPS a EÚLP.⁵⁸

Dalším nesjednoceným pojmem je pojem označující dotčenou osobu, která je přijata do zdravotní detence. Občanský zákoník užívá pojem *člověk*, ZŘS ve své úpravě detenčního řízení používá pojem *umístěný člověk* a v ZoZS je zákonodárcem uplatněn pojem *pacient*.

Shoda v pojmosloví nepanuje ani u *převzetí* do zdravotního ústavu podle ZŘS, *umístění* člověka do zařízení poskytující zdravotní péči dle občanského zákoníku a *hospitalizace* pacienta dle ZoZS, ačkoliv se jedná o tentýž úkon.

3.2. Řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotním ústavu

Řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a držení ve zdravotním ústavu je první typem detenčního řízení, které je též označováno jako *klasické detenční řízení*. Při nedobrovolném zadržení osoby, tj. bez jejího souhlasu, dochází k zásahu

⁵⁵ PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony, s. 583-585. ISBN 978-80-7400-747-7.

⁵⁶ Ustanovení § 4 ZoZS.

⁵⁷ Ustanovení § 105 občanského zákoníku.

⁵⁸ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 198. ISBN 978-80-7478-869-7.

do základních lidských práv a svobod, jako je svoboda rozhodování člověka, svoboda jeho pohybu, a také dochází k zákroku do jeho soukromí. Toto vše jsou významné zásahy do lidské integrity, kterou je nutné právně chránit. K efektivnímu přezkumu naplnění hmotněprávních podmínek detence (zákonné důvody), které jsou stanoveny zákony, slouží procesněprávní úprava detenčního řízení.

3.2.1. Zákonné důvody detenčního řízení

K převzetí člověka bez jeho souhlasu do zdravotního ústavu by mělo docházet pouze výjimečně a jen na základě zákonem stanovených důvodů. Zároveň musí být dodržena podmínka, že péči o dotčeného člověka nelze zajistit mírnějším a méně omezujícím způsobem. Zákonné důvody detenčního řízení jsou vymezeny v § 38 ZoZS. Výjimky stanovené ze „*souhlasu pacienta s poskytováním zdravotních služeb*“ jsou takové, aby bylo konáno v zájmu pacienta tak, aby nedocházelo k vážnému poškození zdraví nebo nebyl zbytečně ohrožen jeho život.⁵⁹

Ve zmiňovaném paragrafu rovněž nalezneme případy, kdy je možné pacienta hospitalizovat bez jeho souhlasu nebo souhlasu jeho zákonného zástupce. Následně v průběhu hospitalizace pacienta mu však lze poskytovat zdravotní služby pouze s jeho souhlasem. I zde lze ovšem uplatnit výjimky. Příkladem, kdy lze poskytnout hospitalizovanému pacientovi zdravotní službu bez jeho souhlasu, je ochranné léčení.⁶⁰

Ustanovení § 38 ZoZS uvádí následující zákonné důvody k hospitalizaci pacienta bez jeho souhlasu, pokud jde o pacienta s omezenou svéprávností nebo pacienta nezletilého, bez souhlasu zákonného zástupce:

- a) soud uložil pacientovi pravomocným rozhodnutím ochranné léčení formou lůžkové péče; pacientovi je podle zákona o ochraně veřejného zdraví nařízena karanténa, izolace nebo léčení; dle trestního řádu nebo OSŘ je pacientovi nařízeno vyšetření zdravotního stavu;
- b) pacienta, který bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje sebe nebo své okolí a vykazuje známky duševní poruchy nebo duševní poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, lze bez souhlasu hospitalizovat, pokud hrozbu pro něj samotného nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak;

⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

- c) pacient je v takovém zdravotním stavu, kdy není schopen poskytnout souhlas, ale jeho stav poskytnutí neodkladné péče vyžaduje;
- d) u nezletilého pacienta nebo pacienta s omezenou svéprávností lze k hospitalizaci bez souhlasu zákonného zástupce přistoupit v případě existence podezření na zneužívání, zanedbání nebo týrání.

V ustanovení § 39 ZoZS jsou pak definovány prostředky, které lze použít k omezení volného pohybu pacienta při poskytování zdravotních služeb. Těmito omezovacími prostředky jsou například: ochranné kurty a pásy, síťová lůžka, místnosti určené k bezpečnému pohybu, ochranná vesta nebo kabátek, který zamezuje pohybu nohou a rukou pacienta, či psychofarmaka. V témže ustanovení jsou rovněž uvedeny důvody, pro které lze omezovací prostředky využít, stejně tak jako povinnosti poskytovatele zdravotních služeb související s užitím těchto prostředků.

3.2.2. Oznamovací povinnost a zahájení řízení

Úprava oznamovací povinnosti, která je obsažena jak v ZoZS, občanském zákoníku i ZŘS, není jednotná. Každý z těchto právních předpisů upravuje oznamovací povinnost odlišně. Úprava v občanském zákoníku připisuje oznamovací povinnost i krátkodobému převzetí člověka bez jeho souhlasu, kdežto ZoZS vyžaduje oznámení až při hospitalizaci pacienta bez jeho souhlasu nebo bez souhlasu jeho zákonného zástupce u nezletilých a osob s omezenou svéprávností; odvolal-li pacient nebo jeho zákonný zástupce souhlas, ale důvody hospitalizace stále přetrvávají; došlo-li k dodatečnému omezení pacienta ve volném pohybu nebo styku s vnějším světem až v průběhu léčení, přičemž pacient byl prvotně hospitalizován na základě svého souhlasu.⁶¹

Budeme-li vycházet z ustanovení § 75 ZŘS, podle kterého je oznamovací povinnost širší, má zdravotní ústav povinnost oznámit soudu převzetí člověka do 24 hodin, v této lhůtě musí oznámení dojít k soudu v jehož obvodu se zdravotní ústav nachází. Jedná se o hmotněprávní lhůtu.⁶² Běh lhůty počíná běžet od okamžiku, kdy došlo k omezení osobní svobody. Tento nelze zaměňovat s okamžikem sepsání záznamu o přijetí pacienta, jak dovodil Ústavní soud ve svém nálezu.⁶³

⁶¹ Ustanovení § 40 ZoZS.

⁶² SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 163-164. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 11. ledna, sp.zn. II.ÚS 530/06.

Oznámení není nutné učinit v případě, kdy byl souhlas pacienta dodatečně vysloven ve lhůtě do 24 hodin.⁶⁴ Dodatečný souhlas musí být prokazatelný, podle judikatury musí být dodatečný souhlas v písemné formě.⁶⁵ V praxi často dochází k situaci, kdy vzápětí po oznámení hospitalizace přichází soudu podepsaný písemný souhlas s hospitalizací, což vede k zastavení řízení bez toho, aniž by se nějak více řešila způsobilost souhlas udělit. To může být dle mého názoru problematické, když dodatečný souhlas udělila osoba, která trpí duševní poruchou. Možným řešením by bylo alespoň vyjádření se k tomuto procesního opatrovníka, byl-li již umístěné osobě ustanoven. Dle současné právní úpravy má opatrovník možnost podat odvolání proti usnesení o zastavení řízení, má-li pochybnosti o to, že byla vyjádřena skutečná vůle umístěné osoby.

Další situací, ve které není potřeba oznámení, je situace, kdy soud v jiném řízení převzetí a držení ve zdravotním ústavu nařídil (např.: uložení ochranného léčení formou lůžkové péče), nebo situace, kdy je nařízena karanténa, léčení nebo izolace podle zákona o ochraně veřejného zdraví.⁶⁶

Samotné oznámení ústavu je podnětem, který může být učiněn v jakékoliv formě s podmínkou, že z něj bude možnost získat všechny informace, které má podnět obsahovat. Tyto informace, tedy náležitosti podnětu nejsou v zákoně specifikovány. Nejvyšší soud však ve svém stanovisku dovodil, jaké náležitosti by oznámení mít mělo, a to: identifikaci umístěné osoby, datum a hodinu převzetí pacienta, označení oddělení, na kterém je pacient umístěn, jméno ošetřujícího lékaře, kontakt na ústav pro komunikaci se soudem v průběhu řízení, označení blízkých osob, které mohou o umístěném soudu podat zprávu a v neposlední řadě i lékařská zpráva o stavu pacienta.⁶⁷

Soud následně na základě podnětu od zdravotního ústavu zahájí *ex officio* usnesením první fázi detenčního řízení, tj. řízení o vyslovení přípustnosti převzetí. Stejným způsobem soud postupuje i u zahájení zjednodušeného řízení dle § 83 odst. 1 ZŘS. Pokud zdravotní ústav nepodá oznámení soudu a nesplní tak svou oznamovací povinnost, má umístěný člověk nebo jeho zákonný zástupce oprávnění podat návrh na zahájení této první fáze detenčního řízení.⁶⁸

⁶⁴ Ustanovení § 40 odst. 2 ZoZS.

⁶⁵ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 3. prosince 1996, sp.zn. 20 Co 490/96.

⁶⁶ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

⁶⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2009, sp.zn. Cpjn 29/2006.

⁶⁸ Ustanovení § 76 ZŘS.

Oprávnění podat návrh na zahájení řízení má též umístěná osoba, jestliže byla do zdravotního ústavu umístěna na základě souhlasu jejího opatrovníka, bude se tak jednat zejména o osoby s omezenou svéprávností, to je však nezbavuje procesní způsobilosti.⁶⁹

⁶⁹ MACKOVÁ, Alena. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Komentátor, s. 165. ISBN 978-80-7502-122-9.

3.2.3. Průběh řízení

V první fázi soud rozhoduje o přípustnosti převzetí osob na základě podnětu od zdravotního ústavu, popř. převzaté osoby. Zdravotní ústav má 24hodinovou lhůtu na oznámení převzetí. V rámci vnitřních administrativních operací však dochází k oznámení převážně ihned. Osoby, které byly do zdravotního ústavu převzaty lze rozdělit do několika skupin: nový záchyt osoby, která v minulosti hospitalizována nebyla; opakovaná hospitalizace v psychiatrické léčebně; osoby intoxikované požitím alkoholu či jiných návykových látek; osoby, které byly převzaty dobrovolně, ale svůj souhlas odvolaly, přestože se jejich stav zhoršil.

Soud má následně sedmidenní lhůtu na rozhodnutí, zda převzetí bylo přípustné. Ačkoliv v praxi dochází k relativně vysokému ročnímu nápadu na příslušné soudy, může dojít k situacím, kdy je řízení zastaveno. V roce 2019 bylo u Okresního soudu v Havlíčkově Brodě zahájeno 594 řízení o vyslovení přípustnosti převzetí dle § 76 ZŘS, z nichž se do druhé fáze řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu dle § 80 a násl. ZŘS dostalo 135 případů, v roce 2020 bylo zahájeno 517 řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a do druhé fáze přešlo 107 z nich. U Okresního soudu v Mladé Boleslavi bylo v roce 2019 zahájeno 893 řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a v roce 2020 bylo těchto řízení zahájeno 944. V řízeních se v druhé fázi pokračovalo v roce 2019 v 82 případech a v roce 2020 v 59 z 944 zahájených řízení. Obdobná čísla ročně zahájených řízení o vyslovení přípustnosti převzetí dle § 76 ZŘS vykazuje také Okresní soud Plzeň-jih, u kterého bylo v roce 2019 zahájeno 1085 řízení, z nichž se ve druhé fázi pokračovalo ve 174 z nich a v roce 2020 bylo řízení zahájeno 881, řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu následovalo u 180 z nich.⁷⁰

Řízení je zastaveno, jestliže člověk dodatečně podepíše souhlas se svým umístěním. Druhým důvodem pro zastavení řízení je propuštění člověka ze zdravotního ústavu. Přestože soud již přezkoumává důvody převzetí, netvoří toto překážku propustit umístěnou osobu na základě posouzení jeho zdravotního stavu. Propuštění nebrání ani rozhodnutí soudu o přípustnosti převzetí na základě

⁷⁰ Informace o počtech zahájených řízení jsem obdržela na základě žádosti o poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Okresní soud v Havlíčkově Brodě, Okresní soud v Mladé Boleslavi a Okresní soud Plzeň-jih jsem zvolila proto, že se v jejich obvodech nachází psychiatrické nemocnice.

zákonných důvodů, které nadále přetrvávají, rovněž propuštění nebrání ani rozsudek soudu o přípustnosti dalšího držení.⁷¹

Ačkoliv dojde k zastavení řízení, člověk, který byl převzat do zdravotního ústavu, má dle ustanovení § 72 ZŘS možnost požádat o pokračování v řízení. V tomto ustanovení se odráží judikatura ESPL, který dovedl, že přestože odpadl předmět řízení, může se dané rozhodnutí dotýkat právní sféry člověka, který může považovat své převzetí za nezákonné a on tak má možnost požadovat, aby soud o zákonnosti jeho převzetí i přes jeho propuštění rozhodl. Rovněž pro dotčenou osobu může být rozhodnutí důležité v jiných jejích řízeních.⁷²

Lhůta, ve které musí propuštěná osoba nebo osoba, která dodatečně souhlasila se svým umístěním musí prohlásit, že trvá na projednání věci, činí 2 týdny od doručení usnesení o zastavení řízení. Dotčená osoba musí být o tomto poučena. Poučení má být součástí usnesení o zastavení řízení.

Rozhodování soudu v první fázi

V první fázi soud rozhodne do 7 dnů bez nařízeného jednání o přípustnosti převzetí člověka do zdravotního ústavu. V této lhůtě je soudu stanovena povinnost vydat usnesení, které stanoví, zda k hospitalizaci došlo v souladu s hmotněprávními předpoklady pro hospitalizaci bez souhlasu převzaté osoby a také zda důvody pro hospitalizaci stále trvají. Tato 7denní lhůta je lhůtou pořádkovou, s jejím zmeškáním zákon nepojí žádné přímé důsledky.⁷³

Soud nenařizuje jednání, ale rozhodne při jiném soudním roku. Jiný soudní rok odráží potřebu rychlosti a neformálnosti jednání. Opatřením předseda senátu určí místo, čas a odlišnosti od běžného soudního jednání. Těmi jsou zejména zvláštní místo konání, tj. zdravotní ústav, vyloučení veřejnosti a kratší příprava na rokování, která je nezbytná pro dodržení lhůty pro vydání rozhodnutí 7 dnů od převzetí.⁷⁴

Během detenčního řízení může dojít k situaci, kdy hospitalizovaný pacient bude přeložen do jiného zdravotního ústavu. Změna zdravotního ústavu se ale promítne pouze ve změně účastenství zdravotního ústavu, samotné řízení dál

⁷¹ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 158. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁷² Rozsudek ESPL ze dne 27. září 2007, ve věci Smatana proti České republice, stížnost č. 18642/04

⁷³ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 166-167. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁷⁴ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s.32. ISBN 978-80-7400-788-0.

pokračuje tak, jak bylo zahájeno, lhůty jsou zachovány a místní příslušnost soudu zůstává taktéž stejná.⁷⁵

Jak již bylo shora zmíněno, soud v 7denní lhůtě rozhodne usnesením, v jehož výroku uvede, zda k převzetí pacienta došlo ze zákonných důvodů, které v usnesení uvede, a zda důvody stále trvají. Pokud tomu tak není, soud v usnesení uvede, že šlo o nezákonné převzetí pacienta. V případě, že soud dovodí, že převzetí bylo nezákonné nebo jeho důvody již nepřetrvávají, nařídí propuštění pacienta. Zdravotní ústav pak musí pacienta propustit neprodleně po doručení tohoto usnesení. Zároveň je nutné připomenout, že zdravotní ústav může pacienta propustit kdykoliv během řízení a nemusí čekat na rozhodnutí soudu.⁷⁶

Rozhodování soudu v druhé fázi

Do druhé fáze se detenční řízení dostane, rozhodnul-li soud usnesením, že převzetí pacienta bylo zákonné, na základě zákonných důvodů, které stále trvají. Druhou fází označujeme jako *řízení o vyslovení přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu*.

Na konci této fáze řízení je rozsudek, kterým se zároveň končí celé řízení. V rozsudku soud na základě důkazních prostředků rozhodne, zda je další držení pacienta přípustné a na jak dlouhou dobu. Nejdéle však na dobu jednoho roku ode dne vyhlášení rozsudku. Pokud po uplynutí této doby není znovu rozhodnuto rozsudkem o prodloužení držení, účinnost rozhodnutí zaniká a umístěný člověk je propuštěn. Rovněž může dojít k situaci, kdy soud neshledá další držení v ústavu přípustné a umístěný člověk musí být neprodleně propuštěn.⁷⁷

Co se týče samotného rozsudku, ten musí být vyhlášen ve lhůtě do tří měsíců od vydání usnesení o přípustnosti převzetí, tj. od momentu, kdy bylo vyhlášeno, a pokud k vyhlášení nedošlo, od momentu vydání usnesení, který je zaznamenán ve spise.⁷⁸

Tříměsíční lhůta je lhůtou pořádkovou, tudíž její případné překročení lze ve výjimečných případech připustit, potřebuje-li soud více času, aby skutkový stav zjistil spolehlivě. Nicméně, jak dovodil Nejvyšší soud, k takovému překročení by

⁷⁵ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 167-168. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁷⁶ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 218. ISBN 978-80-7478-869-7.

⁷⁷ Tamtéž, s. 220-221.

⁷⁸ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 158. ISBN 978-80-7400-788-0.

mělo docházet jen zcela výjimečně, jelikož v tomto případě se uplatňuje právo na urychlené soudní rozhodnutí, které má poskytovat ochranu základního práva umístěného člověka na osobní svobodu. Jedná se tedy o procesněprávní záruku, v níž se odráží ústavní princip právní jistoty, zejména záruka šetření projednávaných práv účastníka řízení, stejně tak jako zásada spravedlivého procesu zakotvena v čl. 38 odst. 2 LZPS, která deklaruje právo účastníka řízení, aby byla jeho věc projednána v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů.⁷⁹

Předběžné propuštění

Nyní jsme se dostali do fáze, kdy soud rozhodl rozsudkem o dalším držení umístěného člověka ve zdravotním ústavu, ve kterém stanovil dobu, na kterou má být umístěný člověk v ústavu držen. Zákon dává v této situaci možnost umístěnému člověku, jeho zástupci, opatrovníkovi nebo blízké osobě umístěného možnost podat návrh na propuštění umístěného. Tento široký výčet osob, které jsou návrh oprávněny podat lze rozšířit ještě o státní zastupitelství, jak vyplývá z § 8 odst. 2 ZŘS, který obsahuje výčet oprávnění státního zastupitelství.

V návrhu na propuštění umístěného před uplynutím doby, po kterou je jeho umístění přípustné, musí být uvedena a odůvodněna domnělá nedůvodnost dalšího držení. Uvedení a odůvodnění této domněnky je nezbytnou součástí návrhu na propuštění. Není-li uvedena, vyzve soud k jejímu doplnění. V procesních následcích neodstranění vady podání se komentářová literatura k ZŘS liší.⁸⁰

V komentáři ZŘS od nakladatelství *C.H. Beck*⁸¹ autor komentáře k ustanovení § 82 Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D. uvádí, že neodstranění vad v podání vede k odmítnutí návrhu z důvodu nemožnosti pokračovat v řízení. Podle jeho názoru nedojde k zastavení řízení, jelikož se nejedná o procesní podmínku řízení. Odlišný pohled na věc nalezneme v komentářích ZŘS od nakladatelství *Wolters Kluwer*⁸² a nakladatelství *Leges*⁸³. Oba zmíněné komentáře shodně uvádějí, že pokud návrh neobsahuje domněnku svědčící o tom, že další držení umístěného člověka není důvodné, bude řízení o návrhu zastaveno. Svůj názor autoři komentářů

⁷⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2009, sp.zn. Cjpn 29/2006.

⁸⁰ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 159-160. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁸¹ Odkazuje na komentář: SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁸² Odkazuje na komentář: LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7.

⁸³ Odkazuje na komentář: MACKOVÁ, Alena. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Komentátor. ISBN 978-80-7502-122-9.

opírají o tvrzení, že *osvědčení dané domněnky je specifickou podmínkou řízení o návrhu*.⁸⁴

Podíváme-li se obecně, co jsou procesní podmínky řízení, jedná se o takové podmínky, které musí být splněny, aby soud ve věci mohl meritorně rozhodnout. Procesní podmínky lze roztrždit do kategorií: podle subjektů, negativní podmínky a další podmínky. Procesními podmínkami na straně soudu, jakožto jednoho ze subjektů řízení jsou zejména pravomoc a příslušnost. Procesními podmínkami na straně účastníků je pak procesní subjektivita a procesní způsobilost. Aby byly splněny procesní podmínky, nesmí se rovněž jednat o věci již rozhodnuté, tzv. *překážka rei iudicatae*, ani se nesmí jednat o věci, pro které již bylo řízení zahájeno, tzv. *překážka litispendence*. Mezi další procesní podmínky lze zařadit např. existenci návrhu na jehož základě je řízení zahájeno, je-li zákonem vyžadován.

Pokud nejsou naplněny procesní podmínky a jejich nedostatek nelze odstranit, ani zhojit, soud takové řízení zastaví v souladu s ustanovením § 104 OSŘ.

V tomto konkrétním případě, tedy případě, kdy návrh na předběžné propuštění neobsahuje odůvodněnou domněnku, že další držení umístěného člověka je nedůvodné, bych se klonila k názoru, že tato odůvodněná domněnka není procesní podmínkou tak, jak byly procesní podmínky shora určeny, a proto nelze hovořit o zastavení řízení. V souladu s ustanovením § 43 OSŘ soud vyzve účastníka k doplnění podání, stanoví lhůtu pro doplnění a účastníka poučí, jak má doplnění provést. Pokud není podání řádně doplněno, představuje toto nedostatek, pro který nelze v řízení pokračovat, a soud usnesením podání odmítne.

Pokud návrh splňuje veškeré náležitosti, soud v souladu s postupem v § 70 ZŘS vyšetří, zda jsou splněny podmínky pro propuštění umístěného, a to na základě důkazních prostředků, kterými jsou zejména znalecký posudek, nový výslech umístěné osoby a také jejího lékaře a v neposlední řadě také aktuální lékařské zprávy. Po provedeném jednání soud rozhodne ve dvouměsíční lhůtě od podání návrhu rozsudkem, který musí být v této lhůtě vyhlášen.

Netrvají-li dle soudu nadále zákonné důvody pro zdravotní detenci umístěného, vyhoví návrhu a ve výroku rozsudku nařídí zdravotnímu ústavu propuštění umístěného člověka. V opačném případě soud návrh zamítne. Aby nedocházelo k nadbytečnému zahlcování soudů velkým množstvím zjevně

⁸⁴ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 223. ISBN 978-80-7478-869-7.

nedůvodných podání, nalezneme v § 82 odst. 2 ZŘS jakousi „pojistku“, která tomu má zabránit. Tato umožňuje soudu, pokud jsou splněny podmínky opakovaného zamítání návrhu na propuštění a zjištění, že skutkově nelze u umístěného očekávat zlepšení jeho stavu, ve výroku uvést, že další vyšetřování stavu umístěného nebude možné před uplynutím stanovené doby držení ve zdravotním ústavu, tj. před uplynutím doby uvedené v rozsudku, kterým bylo rozhodnuto o dalším držení umístěného.⁸⁵ Pokud by byl návrh znovu podán i přes tento pravomocný výrok, řízení by bylo zastaveno pro nedostatek podmínky.⁸⁶

Odvolání

Odvolání je možné podat jak proti rozhodnutí v první fázi detenčního řízení (*proti usnesení o přípustnosti převzetí do zdravotního ústavu*), tak proti rozhodnutí vydaném v druhé fázi detenčního řízení (*rozsudku o přípustnosti dalšího držení*). Právní úpravu nalezneme koncentrovanou v obecném ustanovení § 73 ZŘS, které upravuje odvolání ve všech vyslovení přípustnosti nebo držení ve zdravotním ústavu. Ve zmíněném ustanovení je reflektována ochrana osobní svobody umístěného člověka specifickými podmínkami odvolacího řízení proti shora uvedeným rozhodnutím, která představují závažný zásah do osobní svobody umístěného. Z tohoto důvodu je kladen důraz zejména na rychlost rozhodování soudu. Ten se odráží v povinnosti soudu prvního stupně podané odvolání bez zbytečného odkladu předložit soudu odvolacímu. Ustanovení § 73 ZŘS je speciální úpravou ve vztahu k obecné úpravě odvolání v OSŘ.

Podání odvolání nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozhodnutí. Suspenzivní účinek odvolání ve smyslu § 206 odst. 1 OSŘ tím však není nijak dotčen. Svým způsobem můžeme tedy hovořit o předběžné vykonatelnosti rozhodnutí před nabytím jeho právní moci.

Rychlost rozhodování odvolacího soudu je pak garantována pořádkovou lhůtou jednoho měsíce od předložení spisu, ve které má soud o odvolání po provedení jednání rozhodnout. Tato jednoměsíční lhůta se neuplatní v případě, že soud rozhoduje o odvolání v řízení, které pokračuje podle § 72 ZŘS, neboť zde

⁸⁵ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 159-160. ISBN 978-80-7478-869-7.

⁸⁶ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 174. ISBN 978-80-7400-788-0.

k zásahu do osobní svobody člověka již nedochází a není tudíž nutné přednostní odbavení odvolání.⁸⁷

Pro podání odvolání jsou aktivně legitimováni všichni aktivně legitimovaní navrhovatelé k zahájení řízení, tedy účastníci řízení. Rovněž jako v případě návrhu na předběžné propuštění je aktivně legitimováno k podání odvolání i státní zastupitelství.⁸⁸

Náklady řízení

Náklady řízení dle ustanovení § 74 ZŘS, které se uplatní jak v řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotnickém ústavu, tak v řízení o vyslovení přípustnosti držení v zařízení sociálních služeb (*o něm více v podkapitole 3.3.*), platí stát. Mezi tyto náklady patří náklady na dokazování, jako jsou znalečné či svědečné, a dále rovněž náklady užitý na zajištění práva účastníků, aby bylo jednáno v jeho mateřském jazyce. Pokud je vedeno jednání přímo ve zdravotnickém ústavu, náklady s ním spojené rovněž hradí stát. V neposlední řadě připadají na stát náklady advokáta, který byl soudem přidělen umístěnému člověku jakožto opatrovník ve smyslu ustanovení § 69 odst. 2 ZŘS. Do náhrad advokáta spadají jeho hotové výdaje a odměna za zastupování.

V řízení mohou rovněž vzniknout náklady, které stát neplatí. Těmito jsou zejména náklady umístěného člověka, který si v souladu s ustanovením § 69 odst. 1 ZŘS zvolil zmocněnce pro jeho zastupování v řízení.^{89 90}

Co se týká náhrady nákladů řízení, o té soud rozhoduje v rozhodnutí, kterým se řízení končí, typicky tedy v rozhodnutí, kterým soud rozhodne v druhé fázi řízení o přípustnosti dalšího držení. V první fázi řízení se o náhradě nákladů řízení nerozhoduje z důvodu jejího prozatímního charakteru. Naopak o náhradě nákladů řízení se rozhodne, pokud se usnesením řízení zastaví. Součástí takového usnesení je i výrok o náhradě nákladů řízení.

Zákon neupravuje podmínky, při jejichž splnění by soud mohl rozhodnout, že má stát právo na náhradu soudem placených nákladů. Z toho vyplývá, že

⁸⁷ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 147-148. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁸⁸ MACKOVÁ, Alena. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Komentátor, s. 151-152. ISBN 978-80-7502-122-9.

⁸⁹ Tamtéž, s. 152-153.

⁹⁰ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 148-149. ISBN 978-80-7400-788-0.

například navrhovateli, jehož návrhu na propuštění nebylo vyhověno, nelze uložit náhradu nákladů vynaložených soudem např. na opatrovníka.⁹¹

3.2.4. Zastoupení

Ve předchozích podkapitolách jsem popsala průběh klasického detenčního řízení jako takového. Nyní bych se ráda věnovala v samostatných podkapitolách problematickým otázkám, které v souvislosti s detenčním řízením vyvstávají. Jednou z jich je problematika zastoupení.

Vzhledem k závažnosti možného zásahu do základních práv, zejména práva na osobní svobodu, je vyžadováno, aby umístěný člověk byl během řízení zastoupen a byla tak zajištěna ochrana jeho práv a zájmů. Oprávnění umístěného člověka dát se jakožto účastník řízení zastupovat zmocněncem, kterého si může sám zvolit, nalezneme v ustanovení § 69 ZŘS. Toto oprávnění vychází z obecných pravidel, jež jsou zakotvena v OSŘ, konkrétně v § 24 odst. 1 OSŘ. Ustanovení § 69 odst. 1 ZŘS v postavení *legis specialis* vůči OSŘ navíc zdůrazňuje možnost volby zmocněnce, kterou má přímo umístěný člověk. V souvislosti s tímto právem umístěného člověka nelze opomenout možnost předběžného prohlášení, ve kterém člověk, který do budoucna očekává vlastní nezpůsobilost právně jednat, projeví svou vůli. V tomto případě by dopředu sdělil, koho si přeje, aby se stal jeho opatrovníkem. Prohlášení je pořizováno notářským zápisem a jejich seznam je veden Notářskou komorou.^{92 93}

Ve shora zmiňovaném ustanovení ZŘS o zastoupení je obsažena i velmi důležitá povinnost soudu, a tou je povinnost poučovací. Umístěný člověk musí být o svých právech a povinnostech poučen, a to vždy, pokud to jeho zdravotní stav zcela nevyklučuje.

Komentářová literatura uvádí jako nejvhodnější okamžik pro poučení umístěného jeho výslech dle 77 odst. 2 ZŘS.⁹⁴

Nastane-li situace, že si umístěný člověk zmocněnce nezvolil, nebo jeho stav volbu neumožňuje, je mu soudem jmenován pro řízení opatrovník z řad advokátů. Stejně tak jmenuje soud advokáta jako opatrovníka pro řízení umístěnému člověku, pokud je to nutné k ochraně jeho zájmů. Tedy v případě,

⁹¹ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 148-149. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁹² Ustanovení § 38 NOZ.

⁹³ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 141-142. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁹⁴ Tamtéž, s. 141-142.

že zvolený zmocněnec nekoná nebo není schopen konat v souladu se zájmy umístěného člověka, popřípadě dochází-li ke kolizi jejich zájmů.⁹⁵

Tyto povinnosti soudu, tedy umožnit umístěnému zvolit si zmocněnce, nestane-li se tak, ustanovit umístěnému člověku procesního opatrovníka a povinnost opatrovníka i soudu komunikovat s umístěným člověkem srozumitelným způsobem, jsou odrazem *přiměřené úpravy*, kterou se smluvní státy Úmluvy zavázaly přijmout jakožto příslušná opatření pro zajištění poskytování základních práv obsažených v Úmluvě, v souvislosti s detenčním řízením zejména v čl. 13 (*zajištění přístupu ke spravedlnosti osobám se zdravotním postižením*), čl. 5 (*zákaz diskriminace*) a čl. 12 (*rovnost před zákonem*).

Zaměříme-li se nyní na praxi soudů, nebylo by jistě procesně v pořádku, kdyby k výsledku umístěného došlo bez přítomnosti jeho zmocněnce, když o možnosti zvolit si ho má být umístěný teprve poučen během výsledku. Proto dochází k tomu, že soud umístěnému jmenuje opatrovníka z řad advokátů, který jede již na výsledek umístěného dle § 77 odst. 2 ZŘS. Tam soud následně umístěného poučí o možnosti zvolit si svého zmocněnce. Dle zkušenosti soudkyně Okresního soudu Plzeň-jih k volbě vlastního zmocněnce však dochází zřídka kdy, zvláště poté, co je umístěný obeznámen s faktem, že svého zvoleného zmocněnce musí platit on sám, kdežto soudem jmenovaný opatrovník z řad advokátů je placen státem v rámci nákladů řízení.^{96 97}

⁹⁵ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 141-142. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁹⁶ Z rozhovoru se soudkyní Okresního soudu Plzeň-jih, do jehož obvodu spadá Psychiatrická nemocnice v Dobřanech.

⁹⁷ Viz shora část „Náklady řízení“.

Problematika uplatnění advokáta jako procesního opatrovníka v praxi

V předchozí části shrnutá zákonná úprava zastoupení odráží představu zákonodárců o efektivním zastoupení umístěných osob tak, aby byl zajištěn jejich přístup ke spravedlnosti. Jak ale ukazují zjištění veřejného ochránce práv, který od roku 2018 sleduje implementaci Úmluvy⁹⁸ (viz *podkapitola 2.2*), ze strany osob s postižením, jejich zástupců a organizací hájící jejich práva, se ozývají značné výhrady a nespokojenost s praxí, se kterou se ze strany advokátů jakožto procesních opatrovníků setkávají. Nejčastěji hovoří o nedostatečném a neefektivním zastoupení, ke kterému dochází tak, že se často advokát s člověkem, kterého zastupuje, osobně nesetká, nebo nepostupuje v souladu s pokyny a přáním zastoupeného a namísto toho prosazuje svůj názor na to, jak by mělo řízení dopadnout.⁹⁹

Dle Výboru OSN došlo *proniknutím lékařského pohledu do světa práva k vyloučení osob s postižením z výkonu jejich základních práv a k posilování ponižujících stereotypů, předsudků a stigmatizace*.¹⁰⁰ Úmluva tento vzorec nahlížení na osoby s postižením nahrazuje tzv. *sociálním či lidskoprávním modelem zdravotního postižení*, skrze který má být k těmto osobám přistupováno individuálně a schopnosti konkrétního člověka mají být posuzovány v konkrétních situacích. V praxi jde o situaci, kdy má umístěný člověk potíže s porozuměním probíhajícího řízení, jeho obsahu a cílům. Dle Úmluvy je v dané situaci nutné poskytnout takovému člověku podporu, nikoliv ho vyloučit z řízení a bez dalšího jeho vůli nahradit.¹⁰¹

S tím souvisí povinnost advokáta řídit se vůlí a přáním umístěného, nemělo by docházet k tomu, že advokát v roli opatrovníka bude jednat tak, jak on sám považuje, že je v nejlepším zájmu umístěného, ale měl by postupovat v souladu s přáním klienta, i když sám nemusí toto rozhodnutí považovat za správné.

⁹⁸ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

⁹⁹ DURAJOVÁ, Zuzana. K některým povinnostem advokáta jako procesního opatrovníka člověka s duševním onemocněním. V Praze: Česká advokátní komora, 2021. Bulletin advokacie, č. 8-9, s. 117-118. ISSN 1210-6348.

¹⁰⁰ Obecný komentář č. 6 k článku 5: Rovnost a nediskriminace. Veřejný ochránce práv [online]. Copyright © [cit. 14.10.2021]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/CRPD/Umluva_komentare/Vseobecny_komentar_cl_5_CJ.pdf

¹⁰¹ DURAJOVÁ, Zuzana. K některým povinnostem advokáta jako procesního opatrovníka člověka s duševním onemocněním. V Praze: Česká advokátní komora, 2021. Bulletin advokacie, č. 8-9, s. 117-118. ISSN 1210-6348.

I umístěná osoba má právo při svém rozhodování riskovat a dělat chyby, rozumí-li obsahu a následkům svých rozhodnutí.¹⁰²

Osobní kontakt advokáta s klientem

Častou výhradou a zároveň důvodem nedostačujícího zastoupení umístěných osob je absence osobního setkání advokáta jakožto opatrovníka s umístěným člověkem. K této praxi z řad advokátů dochází i přes rozpor s názorem vysloveným jak Evropským soudem pro lidská práva, tak Ústavním soudem. Ústavním soud ve svém nálezu dovodil, že pokud nedojde k osobnímu kontaktu umístěné osoby a ustanoveného právního zástupce, nemůže pak právní zástupce účinně hájit názor umístěného a zároveň umístěnému neplyne prospěch z právních rad týkajících se řízení a nejvhodnějšího postupu v něm.¹⁰³

Ačkoliv je pravdou, že první fáze detenčního řízení je velmi krátká, sedm dní od převzetí pacienta do vydání rozsudku *srov. § 77 odst. 1 ZŘS*, není toto důvodem ke ztrátě právních záruk, zejména v případě, jedná-li se o tak závažném porušení základního práva jako je omezení osobní svobody, jak dovodil ESLP v rozsudku ze dne 26. května 2011 ve věci *Župa proti České republice*.¹⁰⁴

V průběhu celého detenčního řízení se veškeré dění odvíjí od stavu pacienta. Advokát opatrovník by tedy měl umístěného navštívit, vyslechnout ho, a pokud není umístěný člověk schopen svůj názor sdělit, je pro představu advokáta o jeho stavu důležité i pouhé zhlédnutí umístěného. Zároveň advokát zjistí, jaké jsou pro umístěného člověka podmínky ve zdravotním ústavu a jaká režimová opatření jsou na něj uplatňována. Je důležité si uvědomit, že zdravotní stav není konstantou a stále může docházet k jeho změnám, proto by se advokát neměl spokojit s vyjádřením ošetřujícího lékaře, že pacient není ve stavu, kdy by byl schopen rozhovoru.

Není-li možnost osobního setkání, měl by advokát využít alespoň telefonické spojení s umístěným člověkem. V tomto případě je iniciativa na straně advokáta, protože umístěný člověk často nemá možnost kontakt na něj, jakožto soudem ustanoveného opatrovníka, dohledat, stejně tak jako nemusí mít umístěný k dispozici telefon. V některých psychiatrických nemocnicích jsou pacientům

¹⁰² Obecný komentář č. 1 k článku 12: Rovnost před zákonem. Veřejný ochránce práv [online]. Copyright © [cit. 17.10.2021]. Dostupné z: https://test.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/CRPD/Umluva_komentare/Vseobecny_komentar_cl_12_CJ.pdf

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2015, sp.zn. I. ÚS 1974/14.

¹⁰⁴ Rozsudku ESLP ze dne 26. května 2011, ve věci *Župa proti České republice*, stížnost č. 39822/75.

zejména v prvních dnech odebírány telefony nebo jsou podrobeni jiným omezením, jak vyplývá ze zpráv veřejného ochránce práv.¹⁰⁵

Zastupováním umístěného člověka se zabýval také Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 23. března 2015, sp.zn. I. ÚS 1974/14, kde v podstatě shora uvedené shrnuje a potvrzuje, když mj. vyložil, že k dostatečné ochraně procesních práv umístěného je zapotřebí, aby opatrovník jmenovaný soudem z řad advokátů hájil oprávněné zájmy osoby, jenž zastupuje, důkladně. Povinností advokáta je umístěného alespoň zhlédnout, pokud navázání jiného kontaktu zdravotní stav umístěného vylučuje. Kontakt s umístěnou osobou je naprosté minimum, které je nutné a bez kterého nelze v žádném případě zvažovat opatrovníkovo seznámení se se situací umístěného, bez čehož je jeho zastoupení naprosto neefektivní.¹⁰⁶

3.2.5. Doručování

Dalším problematickým aspektem detenčního řízení, kterému se budu na následujících řádcích věnovat, je doručování. Doručování rozhodnutí, zda došlo k převzetí umístěného člověka ze zákonných důvodů, nalezneme upraveno v ustanovení § 79 ZŘS. Stejně jako při rozhodování o přípustnosti převzetí, i při doručování tohoto rozhodnutí je kladen důraz na rychlost. Usnesení, vyjadřující přípustnost převzetí, stejně tak jako usnesení nařizující propuštění umístěného musí být doručeny do 24 hodin od vydání následujícím osobám. Umístěnému člověku s užitím odpovídajících opatření tak, aby se umístěný člověk s ohledem na jeho zdravotní stav vhodnou formou seznámil s obsahem usnesení a dále jej měl k dispozici. Vhodnou formou se jeví např. využití osoby, ke které má umístěný kladný, důvěrný vztah, a kterou dobře zná, aby mu usnesení ústně přednesla a dokázala s ním vykomunikovat i jeho význam. Zástupci umístěného člověka, v případě, že si ho umístěný zvolil. Opatrovníkovi pro řízení, kterým je advokát ustanovený soudem, pokud byl ustanoven, a v neposlední řadě také zdravotnímu ústavu.¹⁰⁷

Přestože v zákonné úpravě nenalezneme možnost rozlišovat, zda umístěnému člověku jeho zdravotní stav umožňuje porozumět významu rozhodnutí, a zákon jednoznačně stanovuje povinnost dané rozhodnutí doručit,

¹⁰⁵ Zpráva veřejného ochránce práv z návštěvy Psychiatrické nemocnice v Kosmonosech ze dne 15. září 2017, sp.zn. 20/2017/NZ, dostupná online z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6092>

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2015, sp.zn. I. ÚS 1974/14.

¹⁰⁷ MACKOVÁ, Alena. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Komentátor, s. 161. ISBN 978-80-7502-122-9.

soudce má i přesto možnost, pokusil-li se o výslech umístěného, doručování neprovádět, a to tehdy, je-li mu jasné, že umístěný člověk vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebude schopen rozhodnutí ani převzít.¹⁰⁸

Jak již bylo zmíněno, ve stanovené lhůtě musí být ustanovení doručeno uvedeným osobám, nestačí ho pouze odeslat. Aby rozhodnutí bylo doručeno včas, je nutné využít jiný způsob doručení, než je běžně užívaný provozovatel poštovních služeb. Tomuto účelu nejlépe poslouží užití datové schránky při doručování opatrovníkovi a zdravotnímu ústavu. Zbylým adresátům je pak doručováno prostřednictvím orgánu justiční stráže či soudního doručovatele.¹⁰⁹

Vhledem k velmi krátké lhůtě může být doručení značně problematické. Zákon sice nestanovuje povinnost usnesení vyhlásit při jiném soudním roku¹¹⁰, bylo-li by ovšem usnesení vyhotoveno a doručeno jeho adresátům hned po vyhlášení, tento problém by se vyřešil. Samozřejmě by však bylo nutné provést potřebná organizační opatření přímo ve zdravotním ústavu.¹¹¹

Je však nutné konstatovat, že shora probíraná 24hodinová lhůta je lhůtou pořádkovou, tudíž s její nedodržením nejsou spojeny žádné právní následky pro věc samou.

Z podstaty věci samé je jasné, že doručování rozhodnutí umístěnému člověku, zejména takovému, jehož převzetí do zdravotního ústavu shledal soud jako přípustné, bude ve většině případů problematické, když přípustnost převzetí se zpravidla odvíjí od zdravotního stavu umístěného člověka. To, že převzetí bylo dle soudu přípustné, tj. ze zákonných důvodů, nám předává jistou zprávu o tom, že umístěný člověk je s velkou pravděpodobností ve stavu, kdy pro něj bude složité porozumět danému rozhodnutí, bude-li vůbec schopen ho převzít. Zde vidíme, proč je důležité doručovat rozhodnutí i zástupci a opatrovníkovi. Dle mého názoru je však podstatné, že zákonodárce v ustanovení § 79 obsáhl kromě vhodného sdělení obsahu umístěnému také skutečnost, že rozhodnutí je ponecháno umístěnému člověku, aby jej měl k dispozici. Jak jsem již zmiňovala, zdravotní stav není konstantou a v čase se mění, a pro případ zlepšení zdravotního stavu umístěného je důležité, aby měl možnost si rozhodnutí znovu přečíst a tentokrát mu i porozumět.

¹⁰⁸ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 156-157. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹⁰⁹ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 156-157. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹¹⁰ Ustanovení § 78 ZŘS.

¹¹¹ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 156-157. ISBN 978-80-7400-788-0.

Z tohoto důvodu vidím jako za velmi podstatné i umístěnému člověku v nepříznivém zdravotním stavu rozhodnutí doručit a ponechat mu možnost dozvědět se z rozhodnutí o jeho procesních právech a povinnost v souladu s ustanovením § 5 OSŘ. Pokud by toto nebylo splněno, mohlo by to v konečném důsledku vést až k porušení základního lidského práva na spravedlivý proces dle § 36 LZPS.

3.2.6. Provádění dokazování

Další velmi problematickou otázkou týkající se detenčního řízení je otázka dokazování, ke které se ve své judikatuře vyjadřoval i Evropský soud pro lidská práva.

K ustanovení § 70 ZŘS

Mezi obecnými ustanoveními ZŘS nalezneme § 70, upravující průběh řízení, zejména pak dokazování, které je nezbytné k zjištění zdravotního stavu umístěného a rovněž zjištění, zda je nutné další držení umístěného ve zdravotním ústavu, či nikoliv. A ačkoliv je toto ustanovení zákonodárcem umístěno mezi obecná, je nutné podotknout, že jeho aplikace je výslovně vyloučena jak v řízení o vyslovení přípustnosti převzetí dle § 77 ZŘS, tak ve zkráceném řízení dle § 83 ZŘS. A dále odstavec první § 70 se užije pouze v řízení o dalším držení ve zdravotním ústavu.

Tento paragraf vychází z původní úpravy v § 191b OSŘ, který je podrobně rozveden a odráží v sobě reakci na kritiku ESLP, který zejména v rozsudku *Župa proti České republice* kritizoval postup soudů a procesní úpravu tzv. *zdravotní detence*. Soudům bylo vyčteno, že nebyly provedeny další důkazy, kromě výslechu stěžovatele a ošetřujícího lékaře, které se zdály býti jako potřebné vzhledem k rozporům v jednotlivých výpovědích.¹¹²

V současnosti zákon ukládá soudu povinnost provést důkazy uvedené v § 70, jsou jimi: *znalecký posudek, zdravotnická dokumentace nebo záznam z ní nebo vyjádření ošetřujícího lékaře o neschopnosti úsudku a projevení přání umístěného člověka*. Tato zákonem stanovená povinnost soudu však nedává těmto důkazům přednost před dalšími důkazy, soud musí dbát na zásadu volného hodnocení důkazů dle § 132 OSŘ a hodnotit důkazy podle své úvahy, každý zvlášť

¹¹² KMEC, Jirí, David KOSAR, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. Velké komentáře, s. 493. ISBN 978-80-7400-365-3.

a všechny ve vzájemné souvislosti. Zároveň přihlíží soud ke všemu, co během řízení vyjde najevo, včetně skutečností, které uvedli účastníci řízení.

Důkazní prostředky

Důležitým důkazním prostředkem, který musí soud obligatorně provést, je důkaz znaleckým posudkem. Pro vytvoření znaleckého posudku soud jmenuje znalce ze seznamu znalců vedeného Ministerstvem spravedlnosti. Druhou možností je jmenovat znalcem lékaře z oboru, který s tím souhlasí a není na seznamu, za podmínky, že složí slib předsedovi senátu.

Při dokazování je kladen důraz na nezávislý přezkum. Znalcem nemůže být jmenován lékař pracující ve zdravotnickém ústavu, ve kterém je umístěný držen. Jedná se o podmínku, kterou máme upravenou i v NOZ v ustanovení § 109 odst. 1, nicméně v tomto případě, vykládáme ustanovení širěji a lékař, který je ustanoven znalcem, nesmí být závislý na poskytovateli zdravotních služeb, ani provozovateli zdravotnického zařízení, ve kterém je osoba držena. Stejně tak bude vyloučen lékař vykonávající nezávislou praxi v prostorách daného zdravotnického zařízení a výjimku nemá ani lékař pracující v jiném zařízení, ale ve vztahu k danému poskytovateli zdravotních služeb.

Pokud by účastníci měli pochybnosti o nepodjatosti znalce, mohou podat námitku podjatosti, o této možnosti je soud povinen je upozornit.¹¹³

Všechny shora uvedené podmínky pro jmenování znalce naznačují, že najít vhodného znalce, který bude všechny splňovat, nebude pro soud lehký úkol, jak rovněž potvrdil v rozhovoru se mnou soudce Okresního soudu v Mladé Boleslavi, když mi sdělil, že jen s velkými obtížemi shánějí znalce z oboru, kteří by v Psychiatrické nemocnici Kosmonosy, která se nachází právně v obvodu OS Mladá Boleslav, nepracovali, nebo na ni nebyli nijak navázáni. Děje se tak z prostého důvodu nedostatku odborníků z oboru v dané oblasti, jelikož když už se v okolí takový objeví, pracuje právě ve zmiňované psychiatrické nemocnici. Z tohoto důvodu je soudce domluven se znalci z Prahy, kteří s jmenováním souhlasí pod podmínkou, že jejich následný výslech probíhá přes videohovor, aby znovu nemuseli vážit cestu.

Stejně kritickou situaci se sháněním znalců, kteří by nebyli nijak spojeni s Psychiatrickou nemocnicí v Dobřanech, která spadá do obvodu Okresního soudu

¹¹³ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 143-145. ISBN 978-80-7400-788-0.

Plzeň-jih, mi v rozhovoru potvrdila soudkyně tohoto soudu. Z důvodu velkého množství potřebných znaleckých posudků a velmi malého počtu znalců upouští na tomto soudu od výslechu znalce, který písemně odkáže na závěry ve svém znaleckém posudku. K výslechu znalce přistoupí soud u komplikovaných případů nebo pokud na jeho výslechu zástupce umístěného, či státní zástupce trvá.

Dalším důkazním prostředkem je přezkoumání zdravotního stavu umístěného. Výsledek tohoto přezkumu musí být vždy soudem proveden k důkazu, byl-li přezkum prováděn. Umístěný člověk má právo žádat přezkum jeho zdravotního stavu, zdravotní dokumentace nebo vyjádření ošetřujícího lékaře o neschopnosti úsudku umístěného a neschopnosti projevit vlastní přání nezávislým lékařem.¹¹⁴

Podíváme-li se do ustanovení § 109 odst. 2 NOZ a ustanovení § 77 ZŘS, narazíme mezi nimi na rozpor, když NOZ ukládá soudu zhodnotit výsledky přezkoumání, pokud takové začalo, ještě před rozhodnutím, zda došlo k převzetí ze zákonných důvodů, ačkoliv § 77 ZŘS výslovně odmítá užití § 70 ZŘS. K tomuto rozporu komentářová literatura uvádí, že by soud měl v rámci lhůty stanovené v § 77 odst. 1 ZŘS vždy vyčkat na výsledky přezkoumání, je-li obeznámen s tím, že probíhá.¹¹⁵

Dalšími důkazními prostředky, jejichž prostřednictvím musí soud provést důkazy ze zákona, jsou důkaz zdravotnickou dokumentací, důkaz záznamem ze zdravotnické dokumentace nebo vyjádření ošetřujícího lékaře, a to bez ohledu na přezkum na žádost umístěného, jeho důvěrníka či podpůrce viz výše. Při vyžádání těchto důkazů soud nepotřebuje souhlas umístěného, jak to jinak vyžaduje zákon,¹¹⁶ protože mu je tato povinnost uložena zákonem. Dokazování se provádí jen těmi částmi zdravotnické dokumentace, které se vztahují k současnému stavu umístěného a jsou důležité k posouzení přípustnosti dalšího držení. Zdravotní dokumentaci lze vést i v elektronické podobě a její součástí je i záznam o dříve vysloveném přání, jak uvádí zákon o zdravotních službách.

¹¹⁴ Ustanovení § 109 odst. 1 NOZ.

¹¹⁵ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 143-145. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹¹⁶ Ustanovení § 2649 NOZ.

Výslech umístěného člověka

K výslechu umístěného člověka by mělo dojít hned dvakrát během klasického detenčního řízení. Poprvé v první fázi řízení, kdy k výslechu dochází při jiném soudním roku svolaném soudem, který se koná zpravidla ve zdravotním ústavu. Problematickou otázkou, které zde vyvstává, je, které soudní osoby by jiný soudní rok měly vést. Podruhé dochází k výslechu umístěného člověka v druhé fázi řízení, kdy soud rozhoduje o jeho dalším držení ve zdravotním ústavu.

Nejprve se zaměříme na první fázi řízení, kdy je rozhodováno o přípustnosti převzetí umístěného člověka. Jak již bylo shora řečeno, zákonná lhůta pro rozhodnutí je velmi krátká, soud musí rozhodnout do sedmi dnů od převzetí umístěného do zdravotního ústavu. Z tohoto důvodu není umožněno provádět v této fázi rozsáhlé dokazování. Tomu svědčí také vyloučení užití ustanovení § 70 ZŘS. K tomu, aby mohl soud o přípustnosti převzetí rozhodnout, musí provést dokazování alespoň v rozsahu, který je mu stanoven v odstavci druhém ustanovení § 77 ZŘS. Soudu je uložena povinnost provést důkazy, které jsou potřebné pro posouzení, jestli k převzetí umístěného došlo v souladu se zákonnými důvody. Zjištěny by měly být informace úplné a přesné o umístěném člověku. Informace o důvodech umístění tohoto člověka do zdravotního ústavu. A dále by měly být prověřeny skutečnosti vypovídající ve prospěch či neprospěch soudu svědčícího o zákonnosti převzetí.

Tyto důkazy soud vyhledává z vlastní iniciativy a jsou jimi zejména: výslech ošetřujícího lékaře, lékařské zprávy a další listiny ze zdravotní dokumentace umístěného, výslech umístěného člověka a výslech dalších osob, pokud o něj umístěný člověk požádá. Pokud není zřejmé, co může být z výslechu umístěným navržených osob zjištěno, soud má právo provedení tohoto výslechu odmítnout.¹¹⁷

K výslechu umístěného je přistupováno v komentářové literatuře, judikatuře a praxi ne vždy shodně. V komentáři ZŘS z nakladatelství C.H. Beck autor dovozuje, že povinnost vyslechnout umístěného člověka by měl splnit soudce, který by se o výslech umístěného měl alespoň pokusit. Vylučuje zde možnost, aby výslech umístěného vedl vyšší soudní uředník či justiční čekatel. Vychází přitom

¹¹⁷ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 216-217. ISBN 978-80-7478-869-7.

ze zákonem stanovené povinnosti tento důkaz, stejně jako zbylé shora uvedené, provést při konání jiného soudního roku ve zdravotním ústavu.¹¹⁸

Ústavní soud k této otázce výslovně uvedl ve svém nálezu¹¹⁹, že se k ní nebude vyjadřovat. Uvedl, že argument, že umístěný člověk byl vyslechnut již v řízení o přípustnosti převzetí, neobstojí, nehledě na fakt, že umístěná (v tomto konkrétním nálezu stěžovatelka) byla vyslechnuta vyšší soudní úřednicí. Následně Ústavní soud konstatoval, že: *se nebude nyní vyjadřovat k tomu, neboť to není předmětem ústavní stížnosti, zda výslech vyšším soudním úředníkem je v řízení o vyslovení přípustnosti převzetí do zdravotního ústavu dostatečný. Nicméně, i pokud by výslech provedený vyšším soudním úředníkem byl ústavně konformní v řízení o zákonnosti převzetí, které je svázáno velmi krátkou lhůtu, nepostačuje to již v řízení o přípustnosti dalšího držení.*¹²⁰ Zároveň dále v tomto nálezu shledává, že úkolem soudce je osobní seznámení se s člověkem, o jehož osobní svobodě bude rozhodovat.

K této otázce se nabízí analogická aplikace Stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 13. dubna 2016¹²¹, ve kterém občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu sjednocuje přístup soudů při výkladu pojmů „*po jeho zhlédnutí*“ a „*soud posuzovaného vždy zhlédne*“¹²² v souvislosti s ustanoveními týkajícími se omezení svéprávnosti. Ze stanoviska vyplývá, že zhlédnutí posuzovaného člověka v řízení o jeho svéprávnosti zásadně provádí soudce. Možná výjimka, kdy zhlédnutí smí provést vyšší soudní úředník, vychází ze zdravotního stavu posuzovaného, např. pokud se rozhoduje o svéprávnosti u osoby, u které již bylo v minulosti o svéprávnosti rozhodováno, soudce tuto osobu zhlédl a podle lékařských poznatků nelze u této osoby očekávat zlepšení.

Otázkou je, zda stejný postup soudu lze aplikovat i v řízení o přípustnosti převzetí, kde je kladen důraz zejména na rychlost rozhodnutí a soudu je tak dána krátká sedmidenní lhůta pro vydání rozhodnutí. Přičemž je nutné konstatovat, že se jedná pouze o první fázi detenčního řízení, při které lze omezit umístěného na osobní svobodě na dobu maximálně tří měsíců. V tříměsíční lhůtě musí soud vyhlásit rozsudek o dalším držení ve zdravotním ústavu. Dalo by se tedy namítat, že když k osobnímu zhlédnutí umístěného soudcem dojde v druhé fázi řízení

¹¹⁸ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentovaných zákonů, s. 153-154. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp.zn. I. ÚS 1974/14.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp.zn. I. ÚS 1974/14.

¹²¹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. dubna 2016, sp.zn. Cpjn 201/2015.

¹²² Ustanovení § 38 odst. 2 ZŘS.

(viz níže), vedení jiného soudního roku vyšším soudním úředníkem může nabízet přijatelné řešení, pokud nebude snížena úroveň ochrany zaručených práv umístěného, když důvodem hospitalizace je zdravotní stav umístěného, přičemž soudce nedisponuje většími medicinskými znalostmi než vyšší soudní úředník, aby mohl při posouzení umístěné osoby na místě poskytnout větších záruk.

K tomuto se v rozhovoru se mnou vyjádřil také soudce Okresního soudu v Mladé Boleslavi, který mi sdělil, že si nemyslí, že by v první fázi řízení výslech umístěné osoby na oddělení, pokud je vůbec možný, popř. zhlédnutí této osoby, vyšším soudním úředníkem, byl na újmu práv umístěných lidí. Což nám dává nahlédnout do praxe soudu, která se, jak je vidět, může lišit od názoru komentářové literatury.

Obdobný názor vyjádřila i soudkyně Okresního soudu Plzeň-jih, která v našem rozhovoru vyslovila pochybnost nad účelností zhlédnutí umístěného soudem. Zejména pro to, že umístěný se zrovna v daný okamžik může cítit dobře, může být v manické fázi, či již může být „utlumen“ medikamenty a soudce nemá šanci dohlédnout na stav umístěného, ve kterém by převzat, na stav, kdy byl agresivní, chtěl ublížit sobě nebo ostatním, a v důsledků lékařské péče se v tomto stavu již nenachází. Stejně tak může umístěný večer nebo druhý den upadnout do těžké depresivní fáze, kdy si chce opět ublížit, a kterou soudce také nemá šanci vidět. Dle jejího názoru tak samotné zhlédnutí není vypovídající a soud následně rozhoduje na základě lékařské zprávy. Rovněž ovšem dodala, že v souladu s judikaturou (viz níže) jsou soudci Okresního soudu Plzeň-jih v naprosté většině výslechů umístěných přítomni osobně.

Z novější judikatury se otázkou nezbytnosti výslechu umístěného soudem zabýval Nejvyšší soud ve své rozhodnutí ze dne 4. prosince 2019, sp.zn. 24 Cdo 2496/2019. Tímto usnesením bylo zrušeno usnesení Městského soudu v Praze, kterým bylo rozhodnuto o přípustnosti převzetí umístěné v Psychiatrické nemocnici v Bohnicích, přičemž bylo rozhodnuto, že důvody pro převzetí stále trvají. Jednalo se již o třetí hospitalizaci umístěné, která trpí schizofrenií. Umístěná podala odvolání, které odvolací soud zamítl a potvrdil usnesení soudu prvního stupně, ve kterém odvolací soud vycházel z nutnosti rychlého a do značné míry neformálního postupu v detenčním řízení s ohledem na dodržení velmi krátké lhůty stanovené pro vydání rozhodnutí. Dále odvolací soud dospěl k závěru, že soud prvního stupně vyhověl zákonným požadavkům, neboť vycházel jak z výslechu ošetřující lékařky, tak z výslechu umístěné. Proti usnesení odvolacího soudu podala

umístěná prostřednictvím svého advokáta dovolání, které ovšem Nejvyšší soud odmítl s tím, že dovolací argumentace nemá k dovoláním napadenému usnesení odvolacího soudu žádný vztah. Následně byla umístěná omezena rozsudkem ve svéprávnosti a byla jí jmenována hmotněprávní opatrovnice. Umístěná (dále také jako „stěžovatelka“) podala stížnost k Ústavnímu soudu, který ve svém nálezu sp.zn. IV. ÚS 1055/18 zrušil odmítací usnesení Nejvyššího soudu.

Ústavní soud rekapituloval několik nosných důvodů usnesení odvolacího soudu. Jedním z nich byl důvod, že možnost umístěné vyjádřit se před vyšším soudním úředníkem je dostatečná k ochraně jejích práv. Tento nosný důvod stěžovatelka v dovolání výslovně napadla a žádala Nejvyšší soud o judikování, že umístěnou osobu může vyslechnout jen soudce. Stěžovatelka tedy považovala za nezákonný výsledek řízení, při kterém umístěná osoba není vyslechnuta přímo soudcem.

K dovolací argumentaci k nezbytnosti výslechu umístěného přímo soudcem Nejvyšší soud uvedl argumentaci odvolacího soudu, že: *„za dostatečné šetření práv umístěného člověka je možno považovat, je-li mu dána možnost se k věci vyjádřit, přičemž jeho slyšení provedené vyšším soudním úředníkem, lze mít - na rozdíl od jeho výslechu v rámci řízení o přípustnosti dalšího řízení – za přiměřené.“*¹²³ A rovněž poukázal na ne zcela přesnou argumentaci stěžovatelky.

Krátce po vydání zmiňovaného usnesení odvolacího soudu se ovšem Nejvyšší soud v usnesení sp.zn. 30 Cdo 5125/2016¹²⁴ předmětnou právní otázkou zabýval, a i s poukázáním na shora zmiňované Stanovisko Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu¹²⁵ mj. poukázal v návaznosti na zmíněné Stanovisko, že osobní kontakt soudce a posuzovaného má svébytný smysl, kterým je zjištění zdravotního a osobního stavu posuzovaného, u kterého jsou podstatné i nonverbální reakce posuzovaného, které jsou nepřenositelné, pokud výslech vede jiná osoba. Základna tohoto Stanoviska pak vychází z ústavněprávní agendy¹²⁶ a vystihuje potřebu speciální pojistky proti automatické převaze odborného přístupu expertů. Hlavním problémem vznikajícím výslechem posuzovaného vyšším soudním úředníkem, je nepřenositelnost celkového úsudku („dojmu“). I z tohoto důvodu se právní úprava obrací k soudci, jako soudní osobě, která je k tomuto úkonu zásadně povolávána. K tomuto nalezne zakotvené pravidlo

¹²³ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. května 2017, č. j. 58 Co 139/2017-45.

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2017, sp.zn. 30 Cdo 5125/2016.

¹²⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. dubna 2016, sp.zn. Cpjn 201/2015.

¹²⁶ Vychází z čl. 5, čl. 7 odst. 1 a 2 LZPS.

i v judikatuře ESLP, které říká, že soudci vydávající rozhodnutí, které má závažné důsledky na soukromý život člověka, jako je zásah do osobní svobody, by měli být v zásadě v osobním kontaktu s tímto člověkem.¹²⁷

Nejvyšší soud ve svém usnesení rovněž poukazuje na možnost, kterou zmiňované stanovisko připomíná. Tou je zhlédnutí posuzované osoby z mimořádných důvodů jinou soudní osobou, nikoliv soudcem. Zvolí-li však soud tento mimořádný postup, musí ho v odůvodnění svého rozhodnutí důkladně a podrobně zdůvodnit. Pokud by řádné odůvodnění absentovalo, jednalo by se o vadu, pro kterou by rozhodnutí nemohlo obstát.¹²⁸

Nyní se vrátíme k rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 24 Cdo 2496/2019, v němž Nejvyšší soud na základě shora uvedeného konstatoval, že odvolací soud neposoudil všechny v úvahu přicházející okolnosti naplnění předpokladů pro připuštění výjimky pro výslech umístěné vyšším soudním úředníkem. Z tohoto důvodu dovoláním napadené usnesení neobstojí a Nejvyšší soud tedy napadené usnesení odvolacího soudu zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení.¹²⁹

Krátce bych tedy shrnula, že rozhodovací praxe soudů není ještě zcela jednotná v otázce nezbytnosti výslechu umístěného soudem, nicméně shora uvedené nejnovější judikáty poukazují na povinnost soudce umístěného zhlédnout, při čemž připouští možnost výjimek, pokud budou dostatečně zdůvodněny.

Výslech umístěného člověka v druhé fázi řízení

K výslechu umístěného člověka v druhé fázi řízení, tedy v řízení o dalším držení ve zdravotním ústavu, se judikatura vyjadřuje zcela jasně a shodně. Soudce by v této fázi řízení měl umístěného člověka zhlédnout osobně a umožnit mu vyjádření svého názoru na věc. K tomu mu má soud zvolit vhodné prostředí, soudce tomuto musí rovněž přizpůsobit své chování a také formu komunikace. Byl-li umístěný člověk již vyslechnut v první fázi řízení, musí být i přesto vyslechnut znovu. Důvodem je odlišný předmět tohoto řízení, který je závažnější než v řízení o přípustnosti převzetí, když je rozhodováno o zbavení osobní svobody umístěného až na dobu jednoho roku (v řízení o přípustnosti převzetí jde pouze o dočasné a krátkodobé zbavení osobní svobody). Dalším důvodem pro nutnost výslechu/opětovného výslechu je právo umístěného osobně se vyjádřit

¹²⁷ Rozsudek ESLP ze dne 3. listopadu 2011, ve věci X. a Y. proti Chorvatsku, stížnost č. 5193/09.

¹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2017, sp.zn. 30 Cdo 5125/2016.

¹²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. prosince 2019, sp.zn. 24 Cdo 2496/2019.

ke klíčovému důkazu, kterým je znalecký posudek, který ovšem v době rozhodování v řízení o přípustnosti převzetí nebyl k dispozici. Posledním, neméně však podstatným důvodem je pak fakt, že řízení se vede několik měsíců po rozhodnutí v první fázi, což je dost dlouhá doba na to, aby se zdravotní stav umístěného podstatně změnil. Pokud by umístěný nebyl osobně zhlédnut soudcem a nebyla-li by mu dána možnost osobně se k věci vyjádřit, bez jakéhokoliv odůvodnění ze strany soudu, došlo by k porušení práva na spravedlivý proces dle § 38 odst. 2 LZPS, v důsledku čehož by bylo porušeno také právo na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 LZSP a čl. 5 odst. 4 EÚLP.¹³⁰

Stejný závěr vyplývá i z judikatury ESLP, kde se vyskytuje povinnost přímé a osobní účastní umístěné osoby na řízení, která je soudem zdůvodňována zaprvé povahou řízení, když je rozhodováno o tak zásadním zásahu do práv umístěného, jako je zbavení osobní svobody, zadruhé nutností, aby soud posoudil charakter osobnosti umístěné osoby s cílem měření její nebezpečnosti a duševní stav umístěného.¹³¹

3.2.7. Zjednodušené řízení

Zákonnou úpravu převzetí ve zvláštních případech, tzv. zjednodušeného řízení nalezneme v ustanovení § 83 ZŘS. Vychází z ustanovení § 194h občanského soudního řádu, ve znění do 31. 1. 2013. Jedná se o speciální typ detenčního řízení, které je oproti klasickému detenčnímu řízení jednofázové, rovněž je kladen důraz na rychlost a pružnost. Zjednodušené řízení se užije v případech, kdy je do zdravotního ústavu převzata osoba, jejíž zdravotní stav vyžaduje neodkladnou lékařskou pomoc z důvodu ohrožení jejího života, avšak vlivem tohoto stavu, který není způsoben duševní poruchou, není schopna právního jednání. Podstatnou podmínkou pro vedení zjednodušeného řízení, je fakt, že zdravotní stav hospitalizovaného člověka je nezpůsoben duševní poruchou. Pokud by totiž byl duševní poruchou způsoben, muselo by dojít k zahájení klasického dvoufázového detenčního řízení dle § 69 a násl. ZŘS.¹³²

K zařazení této speciální úpravy došlo dle důvodové zprávy k zákonu č. 404/2012¹³³ z důvodu zefektivnění a zrychlení řízení, jestliže je rozhodováno

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp.zn. I. ÚS 1974/14.

¹³¹ Rozsudek ESLP ze dne 18. února. 2014, ve věci Ruiz Rivera proti Švýcarsku, stížnost č. 8300/06.

¹³² LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 224-226. ISBN 978-80-7478-869-7.

¹³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 404/2012 Sb. kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

o vyslovení přípustnosti převzetí ve zvláštních případech, které do přijetí nového ustanovení § 191h občanského soudního řádu, ve znění do 31. 1. 2013, nebyly nijak odlišovány od převzetí osob s duševní chorobou do zdravotního ústavu. Těmito zvláštními případy jsou zejména: přijetí osoby na anesteziologicko-resuscitační oddělení nebo na jednotku intenzivní péče.

I v tomto řízení platí, že převzetí osoby do zdravotního ústavu bez jejího souhlasu musí tento ústav oznámit do 24 hodin soudu.¹³⁴ Na základě tohoto oznámení soud zahájí řízení, které je již od počátku, jak bylo shora zmíněno, jednofázové. Pro větší přehlednost je vhodné, aby zdravotní ústav v oznámení uvedl kromě všech ostatních náležitostí také to, že se jedná o hospitalizovaného, který nedal se svým umístěním souhlas z důvodu zdravotního stavu, jenž není způsoben duševní poruchou.¹³⁵

Z důvodu neschopnosti umístěného činit právní úkonu mu je soudem jmenován opatrovník pro řízení. Zpravidla k tomu dochází v usnesení o zahájení řízení a opatrovníkem je jmenována osoba blízká umístěného, pokud ta nepřichází v úvahu, pak je jmenována jiná vhodná osoba. Není-li možné ustanovit opatrovníkem žádnou z nich, jmenuje předseda senátu umístěnému opatrovníka z řad advokátů.

K samotnému průběhu řízení a rozhodnutí ve věci: soud rozhodne bez jednání či jiného soudního roku, povinnost nařídit jednání mu zákon neukládá, v sedmidenní lhůtě, která běží od převzetí osoby do zdravotního ústavu. Soud o přípustnosti převzetí rozhodne usnesením, a to na základě vyjádření ošetřujícího lékaře. Vyjádření lékaře nemá v zákoně předepsanou formu, může se tak jednat například o vyjádření obsažené již v oznámení ústavu o převzetí, elektronickým podáním či telefonicky. Ustanovení § 83 ZŘS pak rovněž výslovně stanoví, že § 70 ZŘS (stejně tak jako § 69, § 77 a § 81 ZŘS) se nepoužije. Z čehož vyplývá, že žádné další důkazy si soud obstarávat nemusí, ani nemá povinnost pokusit se umístěného vyslechnout.¹³⁶

Povinnost provést jediný důkaz, kterým je vyjádření ošetřujícího lékaře, se z mého pohledu jeví jako problematická, když soudce o hospitalizovaném pacientovi rozhoduje z informací pocházejících pouze z jednoho zdroje, bez zhlédnutí umístěného. Tím spíše, že se jedná o jednofázové řízení, při kterém je

¹³⁴ Dle čl. 8 odst. 6 LZPS.

¹³⁵ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 160-162. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹³⁶ Tamtéž, s. 161.

rozhodnutí soudu konečné, a navíc nestanovuje dobu, pro kterou je souhlas s hospitalizací dán. Na druhou stranu je zjednodušené řízení vedeno pouze ve specifických případech, kdy se má za to, že soud dává souhlas s hospitalizací místo umístěného člověka, který sám není schopen souhlas dát, a že tento souhlas je dán v nejlepším zájmu hospitalizovaného a zachování všech procesních práv uvedených v § 68 a násl. ZŘS není v tomto případě nezbytné.¹³⁷

Rozhodnutí, zda souhlasí soud s převzetím, či nikoliv, uvede v usnesení. Na rozdíl od klasického řízení, v usnesení soud neuvádí, na jak dlouho s převzetím souhlasí. Jelikož se jedná o jednofázové řízení, které se tímto rozhodnutím končí, nesmí v něm chybět výrok rozhodující o nákladech řízení. Usnesení se následně doručí zdravotnímu ústavu a opatrovníkovi pro řízení. Vykonatelným se rozhodnutí stává doručením zdravotnímu ústavu a nejsou proti němu přípustné žádné řádné, ani mimořádné opravné prostředky.

Dojde-li k situaci, že soud s převzetím nesouhlasí, nenabízí mu zákon možnost začlenit do usnesení výrok nařizující propuštění hospitalizovaného. Jedinou možností soudu je z úřední povinnosti zahájit klasické detenční řízení. K zahájení klasického detenčního řízení dle § 76 ZŘS je přistoupeno rovněž v případě, změnil-li se zdravotní stav hospitalizovaného tak, že přestože je již schopen právně jednat, odmítá udělit souhlas se svou hospitalizací, která podléhá přezkumu soudu v detenčním řízení. Dalším důvodem je projevení duševní poruchy, která hospitalizovanému brání v udělení souhlasu. Příkladem je hospitalizovaná osoba, která se po probuzení z bezvědomí cítí a chová depresivně a závažným a bezprostředním způsobem se tak ohrožuje.¹³⁸ Všechny tyto změny musí zdravotní ústav oznámit soudu do 24 hodin od jejich projevení.¹³⁹

Odstavec pět § 83 ZŘS vylučuje užití vícero paragrafů upravující klasické detenční řízení, není mezi nimi ovšem § 82 ZŘS, který stanovuje podmínky a postup při rozhodování o návrhu na propuštění. Návrh na propuštění může podat hospitalizovaný člověk, jeho opatrovník, zástupce a osoby jemu blízké. V souladu s ustanovením § 82 ZŘS se vede řízení o návrhu na propuštění. Rozdíl však lze spatřovat v možnosti podávat opakovaně návrh na propuštění, jelikož v rozhodnutí není stanovena doba, na jak dlouho je souhlas s převzetím dáván. Z tohoto důvodu

¹³⁷ LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář, s. 225. ISBN 978-80-7478-869-7.

¹³⁸ Naplňuje tak znaky § 38 odst. 1 písm. b) ZoZS.

¹³⁹ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 160-162. ISBN 978-80-7400-788-0.

nelze stanovit, že další vyšetřování se nebude konat před uplynutím doby na kterou je držení ve zdravotním ústavu povoleno.¹⁴⁰

Závěrem bych se ráda vyjádřila k jednofázovosti zjednodušeného řízení. Z výčtu příkladů, kdy se tento druh řízení použije vyplývá, že se jedná o velmi specifickou situaci, ve které se hospitalizovaný člověk nachází a rovněž se počítá s tím, že by se jeho zdravotní stav měl po zásahu včasné lékařské pomoci zlepšit na tolik, že již bude schopen souhlas s hospitalizací udělit sám. Pokud se tak po jeho procitnutí nestane, přistoupí se ke shora popsaným procesním postupům. Proto samotnou jednofázovost řízení nevidím jako problematickou, ovšem k některým procesním náležitostem mám jisté výhrady (*viz. kapitola 4. Úvahy o právní úpravě de lege ferenda*).

3.3. Řízení o nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb

Zákonodárcem nejpozději přijatou právní úpravu zabývající se omezením osobní svobody je speciální úprava řízení o připustnosti držení v zařízení sociálních služeb, která byla přijata s účinností od 1. 1. 2014. Jejím cílem je zajištění ochrany osobní svobody pro osoby, které jsou umístěny v zařízeních sociálních služeb. Zákonodárce tak reagoval na absenci této úpravy v právním řádu, která byla v rozporu s judikaturou ESLP¹⁴¹, ze které vyplývá, že ustanovení čl. 5 EÚLP se vztahuje i na situace, kdy do osobní svobody člověka bylo zasaženo jeho nedobrovolným převzetím do zařízení sociálních služeb. Celou tuto novou úpravu vtělil zákonodárce nejprve do § 84 ZŘS ve znění účinném do 31. července 2016.

Nová úprava však nebyla přijata pozitivně a byla značně kritizována a označována za ne příliš promyšlenou a překotnou, což s sebou přinášelo spoustu problematických otázek.¹⁴²

ESLP ve svém rozhodnutí¹⁴³ vyslovil stanovisko, že umístit člověka do zařízení sociálních služeb lze i na základě smlouvy, kterou za umístěného uzavře opatrovník, musí zde však existovat možnost soudního přezkumu, který bude podstatnou zárukou proti svévoli. Prostředek nápravy musí být k dispozici v době,

¹⁴⁰ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 160-162. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹⁴¹ Rozsudek ESLP ze dne 17. ledna 2012, Stanev proti Bulharsku, stížnost č. 36760/06, rozsudek ESLP ze dne 14. února 2021, ve věci D.D. proti Litvě, stížnost č. 13469/06.

¹⁴² PODRAZIL, Petr. Detence člověka v zařízení sociálních služeb. Praha: C. H. Beck, 2014. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví, č. 15-16, s. 533-538. ISSN 1210-6410.

¹⁴³ Rozsudek ESLP ze dne 13. října 2016, ve věci Červenka proti České republice, stížnost č. 62507/12.

kdy dochází k omezení osobní svobody umístěného a jeho prostřednictvím má dojít k urychlenému přezkumu zákonnosti zbavení osobní svobody.

Reakcí zákonodárce bylo přijetí tzv. detenční novely provedené zákonem č. 189/2016 Sb.¹⁴⁴ s účinností od 1. srpna 2016. Tato novela nejenže změnila procesněprávní úpravu, když zcela změnila znění § 84 ZŘS a úpravu tohoto řízení rozšířila o § 84a a § 84b ZŘS. Rovněž jejím prostřednictvím došlo ke změně v hmotněprávní úpravě. Konkrétně v § 91a a násl. SocSl. Z procesněprávní stránky novela zpřesňuje postup soudu i poskytovatele sociálních služeb a klade důraz na nesouhlas umístěného člověka.¹⁴⁵

Ze systematického umístění § 84 a násl. ZŘS lze odvodit, že jde o zvláštní řízení, pro které se ovšem použijí ustanovení § 66 a násl. ZŘS, tedy ustanovení obecná.

Role opatrovníka

Typickým rysem řízení o vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb je propojení s institutem opatrovnictví¹⁴⁶. Smlouvu o poskytnutí sociálních služeb¹⁴⁷ uzavírá s poskytovatelem sociálních služeb soudem jmenovaný opatrovník umístěného.

V NOZ je zakotveno několik druhů opatrovnictví člověka. V případě tohoto řízení je pro nás relevantní opatrovník, jenž je jmenován umístěnému, který je pro duševní poruchu omezen na svéprávnosti¹⁴⁸, nebo umístěnému, kterému jeho zdravotní stav způsoboval obtíže při ochraně svých práv a správě jmění, popř. opatrovník jmenován na základě předběžného prohlášení¹⁴⁹. Mimo shora uvedené existuje ještě možnost ustavit opatrovníckou radu¹⁵⁰. Účelem všech druhů opatrovnictví člověka je ochrana práv a zájmů opatrovance, zejména je-li omezena či ztížena jeho schopnost samostatně činit právní úkony, především při správě jmění nebo běžných záležitostí. Aby k vzniku opatrovnictví mohlo dojít, je pro to vždy

¹⁴⁴ Zákon č. 108/2006 Sb., kterým se mění zákon o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁵ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 177-178. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹⁴⁶ Řízení ve věcech opatrovnictví člověka je upraveno v § 44 až § 49 ZŘS. Hmotněprávní úpravu opatrovnictví nalezneme v § 465 a násl. NOZ.

¹⁴⁷ Ve smyslu § 90 až § 91 SocSl.

¹⁴⁸ Ve smyslu § 62 NOZ.

¹⁴⁹ Ve smyslu § 38 NOZ.

¹⁵⁰ Ve smyslu § 472 a násl. NOZ.

nutné rozhodnutí soudu. K dohledu nad činností opatrovníka pak může být zřízena již zmiňovaná opatrovnická rada, pokud zřízena není, vykonává úlohu této „pojistky“ před jednáním samotného opatrovníka soud. Výslovný souhlas opatrovnické rady, popř. soudu, je vyžadován u právního jednání opatrovníka, které přesahuje rámec správy běžných životních záležitostí.¹⁵¹

Jednoznačným příkladem právního jednání opatrovníka přesahující rámec správy běžných životních záležitostí je právě uzavření smlouvy o poskytnutí sociálních služeb, jak vyplývá jednak z ustanovení § 480 odst. 1 NOZ, tak také z ustanovení samotného § 84 odst. 1 ZŘS. Z tohoto důvodu je k uzavření smlouvy o poskytnutí sociálních služeb požadován souhlas opatrovnické rady, není-li ustanovena, pak souhlas soudu¹⁵².

O udělení souhlasu s uzavřením této smlouvy je soudem vedeno opatrovnické řízení, při kterém soud bere v potaz možné důsledky uzavření takovéto smlouvy.

Nemá-li tento člověk opatrovníka nebo zákonného zástupce, může smlouvu za něj uzavřít obecní úřad s rozšířenou působností dle sídla zařízení sociálních služeb. Podmínkou je lékařský posudek, dle kterého není umístěvaný člověk schopný jednat sám.¹⁵³

Tito mohou smlouvu o poskytnutí pobytové sociální služby v zařízení sociálních služeb uzavřít za splnění následujících podmínek. Umístěvaný člověk se nachází v takové situaci, kdy neposkytnutím okamžité pomoci, je ohrožen jeho život nebo hrozí vážné poškození zdraví nebo totéž hrozí osobám v jeho okolí. A to vše jako důsledek nepříznivého zdravotního stavu, který je způsoben duševní nemocí. A dále nelze nezbytnou pomoc a podporu zajistit méně omezujícím opatřením.¹⁵⁴

3.3.1. Průběh řízení a rozhodnutí ve věci

Detenční novelou došlo k odstranění zásadních nedostatků tohoto řízení. Jedním z nich byla absence oznamovací povinnosti na straně poskytovatele sociálních služeb. Tuto povinnost po zmiňované novele nalezneme zakotvenou v ustanovení § 91b SocSl. To stanoví poskytovateli sociálních služeb povinnost oznámit do 24 hodin příslušnému soudu, že umístěná osoba, která není schopna

¹⁵¹ MACKOVÁ, Alena. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Komentátor, s. 172-173. ISBN 978-80-7502-122-9.

¹⁵² Ve smyslu § 482 odst. 2 NOZ.

¹⁵³ Ustanovení § 91a odst. 2 SocSl.

¹⁵⁴ Ustanovení § 91a odst. 1 SocSl.

vypovědět smlouvu,¹⁵⁵ projevila vážně míněný nesouhlas s poskytováním pobytové sociálních služeb. Podezření na nepřipustnost držení člověka v takovémto zařízení může oznámit soudu každý, kdo takové podezření pojme.¹⁵⁶

Důležitým bodem je, že na oznamovací povinnosti poskytovatele sociálních služeb nemění nic způsob, jakým byla smlouva uzavřena. Vztahuje se tak nejen na případy, kdy byla smlouva uzavřena za umístěného opatrovníkem, ale rovněž na případy, kdy smlouvu uzavřel umístěný sám.

Pokud by poskytovatel oznámení soudu sám neučinil, zákon dává umístěnému člověku nebo jeho zákonnému zástupci, či opatrovníkovi možnost, podat návrh na zahájení řízení.¹⁵⁷ Stejnou pravomoc připisuje i státnímu zastupitelství.¹⁵⁸

Samotné řízení soud zahajuje z úřední povinnosti na základě podnětu. Lhůta pro vydání rozhodnutí činí 45 dnů od zahájení řízení, přičemž tato lhůta počíná běžet od vydání usnesení o zahájení řízení. Společně se zahájením řízení soud jmenuje umístěnému opatrovníka pro řízení z řad advokátů. Následně je postupováno obdobně jako u klasického detenčního řízení. Soud umístěného při jeho výslechu poučí o možnosti zvolit si svého vlastního zástupce a rovněž o jeho procesních právech a povinnostech.

Soud rozhodne po nařízeném jednání, během něhož provede důkazy, které jsou potřebné pro posouzení přípustnosti dalšího držení umístěného člověka v zařízení sociálních služeb. Soud vyslechne umístěného člověka, jeho ošetřujícího lékaře, dále zaměstnance v zařízení sociálních služeb, kteří umístěnému poskytují sociální služby, popř. další osoby, o jejichž výslechnutí umístěný požádá. Dále si soud vyžádá písemnou zprávu o okolnostech a podmínkách držení umístěného v zařízení sociálních služeb, která obsahuje i hodnocení, zda nelze nezbytnou péči zajistit mírnějším opatřením. Rozdílem od klasického detenčního řízení je absence povinnosti soudu jmenovat znalce, § 70 ZŘS se v tomto případě nepoužije ani obdobně.¹⁵⁹

Soud rozhodne ve věci samé usnesením. Neshledal-li soud další držení za nepřipustné, vysloví, že další držení v zařízení sociálních služeb je přípustné. V tomto případě poskytovatel pokračuje v poskytování pobytové sociální služby.

¹⁵⁵ Myšleno smlouvu o poskytování pobytové a sociální služby.

¹⁵⁶ Ustanovení § 91b SocSl.

¹⁵⁷ Ustanovení § 84a odst. ZŘS.

¹⁵⁸ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 179-181. ISBN 978-80-7400-788-0

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 181-182.

K zahájení řízení ze stejných důvodů, kterým byla vyslovena přípustnost držení může dojít až po uplynutí 30 dnů od právní moci rozhodnutí, kterým byla přípustnost držení člověka v zařízení sociálních služeb vyslovena. Stejně tak tomu je v případě, kdy je řízení zastaveno.¹⁶⁰ Vysloví-li soud, že další držení v zařízení sociálních služeb není přípustné, musí poskytovatel další poskytování těchto služeb ukončit.

Jelikož se jedná o rozhodnutí, kterým se řízení končí, soud musí rovněž rozhodnout o nákladech řízení. Při tomto užije obdobně § 74 ZŘS.

Usnesení je doručeno účastníkům řízení a jejich zástupcům. Soud musí rovněž učinit vhodná opatření, aby se umístěný s obsahem rozhodnutí mohl seznámit a mít jej nadále k dispozici.¹⁶¹ V případě, bylo-li rozhodnuto o nepřípustnosti dalšího držení, musí být rozhodnutí doručeno do 24 hodin od jeho vydání. A toto rozhodnutí musí být doručeno dále také Ministerstvu práce a sociálních věcí a obecnímu úřadu s rozšířenou působností.¹⁶²

Usnesení, nehledě na jeho obsah, musí být doručeno opatrovnickému soudu, který je příslušný ve věcech opatrovnictví umístěného člověka, z důvodu, že právě tento soud sleduje opatrovníka, zda činí patřičné kroky směřující k méně omezujícímu prostředí, které by bylo možné umístěnému poskytnout.¹⁶³

Proti rozhodnutí je přípustné odvolání, to však nemá odkladný účinek v souladu s ustanovením § 73 ZŘS.

Závěrem považuji za důležité ještě zmínit, že poskytnutí následné sociální služby nebo jiné formy pomoci musí umístěnému po rozhodnutí soudu, že další držení v zařízení sociálních služeb není přípustné, zajistit jeho opatrovník nebo obecní úřad s rozšířenou působností. Soud by tedy dle komentářové literatury měl nejprve zjistit jejich vyjádření, než rozhodne, zda zajištění nezbytné péče umístěnému mírnějším a méně omezujícím opatřením je reálné.¹⁶⁴

S tímto však nemohu souhlasit, jelikož by pak celé řízení pozbývalo smyslu, když by opatrovník na dotaz soudu sdělil, že dle něj není reálné zajištění méně omezujícího opatření. A osoba, která za umístěného uzavřela smlouvu, by tak i nadále rozhodovala o držení umístěného v zařízení sociálních služeb. V tomto případě by se měl dle mého názoru do věci zapojit stát, konkrétně sociální

¹⁶⁰ Usnesení § 84b ZŘS.

¹⁶¹ Zde se obdobně užije ustanovení § 79 ZŘS.

¹⁶² Ustanovení § 84a odst. 5 ZŘS.

¹⁶³ SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 181-182. ISBN 978-80-7400-788-0.

¹⁶⁴ Tamtéž.

pracovník, který by z pozice nezávislé a nestranné osoby znalé v oblasti sociálních služeb, mohl soudu poskytnout potřebnou informaci, zda je následná sociální služba v daném případě zajistitelná. Tím, že by sociální pracovník nebyl ve věci nijak osobně zaujat, by bylo předejito případnému záměrně nepravdivému sdělení osoby, která smlouvu za umístěného uzavřela, pokud by i nadále měla zájem na dalším držení umístěného v zařízení sociálních služeb.

3.3.2. Problematické otázky řízení

Jak jsem již zmínila shora, některé problematické otázky byly tzv. detenční novelou vyjasněny. Ne však všechny. Jedním z přetrvávajících problémů je nejasnost ve vymezení vzájemných vazeb mezi řízením o přípustnosti držení v zařízení sociálních služeb a řízením o věcech opatrovnictví člověka. Je otázkou, do jaké míry je logický a hospodárny další dohled soudu, když soudní kontrole bylo podrobena již umístění člověka do zařízení sociálních služeb v řízení ve věcech opatrovnictví člověka. Rovněž je v této souvislosti nutné zdůraznit, že místně příslušným soudem pro řízení dle § 84 a násl. ZŘS nemusí být z důvodu odlišné koncepce místní příslušnosti opatrovnický soud, který ve věci rozhodoval.¹⁶⁵

Bez povšimnutí rovněž nesmí zůstat krátkodobá periodičita přezkumu dle § 84b ZŘS. Lhůta, kterou zde zákonodárce stanovil, po jejímž uplynutí může být řízení ze stejných důvodů zahájeno, je 30 dnů. Lhůta počíná běžet od právní moci rozhodnutí, kterým byla vyslovena přípustnost držení umístěného v zařízení sociálních služeb nebo kterým bylo řízení zastaveno. V porovnání s úpravou obsaženou v § 81 ZŘS ve spojení s ustanovením § 82 ZŘS, dle nichž po opakovaném zamítnutí návrhu na propuštění, nelze-li očekávat zlepšení zdravotního stavu umístěného, lze rozhodnout, že před uplynutím doby, pro kterou bylo držení ve zdravotním ústavu soudem povoleno, to může být až na dobu jednoho roku, nebude soud konat další vyšetřování. V kontrastu s tímto se 30denní lhůta z jednoho úhlu pohledu jeví naprosto nehospodárně a zároveň jako neúměrná administrativní zátěž soudů.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Místně příslušný soud v opatrovnickém řízení je soud dle bydliště opatrovance, u řízení dle § 84 a násl. ZŘS je místě příslušný soud v jehož obvodu se sociální zařízení nachází (dle ustanovení § 66 ZŘS).

¹⁶⁶ PODRAZIL, Petr. Detence člověka v zařízení sociálních služeb. Praha: C. H. Beck, 2014. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví, č. 15-16, s. 533-538. ISSN 1210-6410.

Podíváme-li se na to ovšem z druhé strany, vyvstane zde otázka, zda právě možnost takto častého přezkumu není více v souladu s právem umístěného na ochranu osobní svobody dle čl. 5 EÚLP.

Rovněž zde vyvstává otázka, kdy, v jakém časovém rozestupu od rozhodnutí opatrovnického soudu, lze zahájit řízení o vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb. Právní úprava účinná do 31. července 2016 v § 84 odst. 1 stanovila, že toto řízení lze zahájit po uplynutí 30 dnů od právní moci rozhodnutí o souhlasu s umístěním člověka do zařízení sociálních služeb, které vydal opatrovnický soud. Po novele ZŘS již žádné takové omezení neobsahuje. Z tohoto je možné dovodit, i s přihlédnutím na nově zavedenou oznamovací povinnost provozovatele zařízení sociálních služeb, že řízení podle ZŘS lze zahájit kdykoliv po nabytí právní moci rozhodnutí opatrovnického soudu.

Vzhledem k tomu, že opatrovnický soud, který je s opatrovancem, o jehož umístění do zařízení sociálních služeb *de facto* rozhoduje, podrobně a v mnoha případech i dlouhodobě seznámen, schválí uzavření smlouvy s poskytovatelem sociálních služeb, byla dle mého názoru možnost celou věc znovu soudně projednat již po uplynutí 30 dnů nadbytečná a v současné úpravě nějaké takovéto omezení chybí zcela.

S přihlédnutím k tomu, že se jedná o vůbec nejvyšší míru ochrany poskytnuté v případě detence, když se zde setkáváme s dvojitým soudním režimem, který v rámci civilněprocesního práva nikdy jinde nenalezneme, a zároveň v důvodové zprávě¹⁶⁷ zákonodárce nijak neakcentuje ani krátkodobě nastavenou periodicitu přezkumu, rovněž se o ní nezmiňuje, ani možnost zahájit řízení v téže věci bez časového omezení, stojí za tímto dle mého názoru spíše nepromyšlenost a nedůslednost při přípravě a schvalování právní úpravy ze strany zákonodárce, než záměrně poskytnutá vyšší míra ochrany právě v řízení o vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb.

Vezmeme-li v potaz, že zákonodárce právní úpravou v § 84 a násl. ZŘS myslel i na situace, kdy opatrovník nebude postupovat v souladu se zákonem a smlouvu o poskytnutí sociálních služeb nepředloží ke schválení opatrovnické radě, ani soudu, a z tohoto důvodu přistoupil ke zmiňované úpravě, je zde nutné podotknout, že zákon poskytoval dostatečnou ochranu před tímto jednáním již před

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

přijetím § 84 ZŘS ve znění účinném do 31. července 2016, a to ochranu zakotvenou v NOZ.¹⁶⁸

Dále pak v právní úpravě tohoto řízení ve znění § 84 ZŘS před účinností tzv. detenční novely absentovalo jednoznačné stanovení hmotně-právních důvodů, která by soud měl v řízení dle § 84 ZŘS přezkoumávat. Soud by měl vždy prověřit, zda je smlouva jako celek v souladu se zájmy opatrovance.¹⁶⁹ Zmiňovaná novela hmotně-právní důvody stanovila v § 91a SocSl.

¹⁶⁸ PODRAZIL, Petr. Detence člověka v zařízení sociálních služeb. Praha: C. H. Beck, 2014. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví, č. 15-16, s. 533-538. ISSN 1210-6410.

¹⁶⁹ PODRAZIL, Petr. Detence člověka v zařízení sociálních služeb. Praha: C. H. Beck, 2014. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví, č. 15-16, s. 533-538. ISSN 1210-6410.

4. Úvahy o právní úpravě *de lege ferenda*

V této kapitole se budu věnovat úvahám o právní úpravě *de lege ferenda*. Bude se tedy jednat o mé představy a názory, jak by se měla změnit do budoucna právní úprava detenčního řízení tak, aby bylo odstraněno co možná nejvíce sporných otázek, které se s detenčním řízením pojí. A domnívám se, že problematických otázek jsem shora popsala víc než dost, což dává zákonodárcům velký prostor pro zlepšení.

Než se pustím do jednotlivých, konkrétních návrhů změn, chtěla bych zde ještě připomenout pochybnosti obou soudců, které mi nezávisle na sobě v rozhovorech sdělili. Detenční řízení je dle jejich názorů velmi formalistické a je dle nich otázkou, zda by v současném pojetí detenčního řízení soudy mohlo dojít k odhalení situace, pro které je detenční řízení *de facto* zavedeno. A to k odhalení zneužití tohoto procesu. Navíc zdůraznili, jak je detenční řízení drahé pro stát, který platí náklady řízení.

Po detailním seznámení se s detenčním řízením a návštěvou několika jednání u soudu mi nezbyvá než se s jejich pochybnostmi ztotožnit. Je otázkou, zda detenční řízení v současné podobě poskytuje soudům možnost naplnit jeho účel. Je však nutné připomenout, že se v tomto řízení jedná o osobní svobodu člověka, o jeho základní lidské právo.¹⁷⁰ A s přihlédnutím k historickému vývoji tohoto řízení zůstanu v úvahách *de lege ferenda* u zachování tohoto institutu, jelikož žádné lepší řešení ochrany před zásahem do osobní svobody v současnosti nevidím.

K řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzatí a držení ve zdravotním ústavu

Mnou navrhovaná právní úprava k tomuto typu řízení se týká zejména problematických otázek, kterým jsem se věnovala shora.

První z nich je zastupování. Dle mého názoru by měl být zejména u zastupování umístěného procesním opatrovníkem jmenovaným z řad advokátů zaveden kontrolní a sankční mechanismus, který by postihoval advokáty, kteří by svým jednáním neposkytovali umístěnému efektivní zastoupení a s tím spojený přístup ke spravedlnosti.

K doručování bych uvedla, že ze strany soudu se může jednat o problematickou otázku, avšak současnou úpravu bych ponechala. Dle mého

¹⁷⁰ Čl. 8 LZPS.

názoru je správně, aby bylo rozhodnutí doručováno jak umístěnému, tak jeho zástupci, opatrovníkovi pro řízení a zdravotnímu ústavu.¹⁷¹ Stejně povinnost vhodně seznámit umístěného s obsahem rozhodnutí a ponechání mu rozhodnutí k dispozici.

K úpravě provádění dokazování již mám své výhrady. Jedním z velkých problémů soudů se ukázal být nedostatek znalců, kteří by nebyli nijak spojeni se zdravotním zařízením. V zákoně je v současné době zakotvena povinnost soudu, aby znalece, který vypracoval znalecký posudek, vyslechnul při jednání v druhé fázi řízení.¹⁷² Jak jsem v práci již popsala, soudy mají velký problém znalce vůbec zajistit, aby vypracovali znalecký posudek a jejich přítomnost a výslech na samotném jednání je pro znalce časově značně náročný při počtu případů, na kterých pracují. Zavedla bych tedy možnost, aby znalec pouze písemně odkázal na svůj znalecký posudek a jeho výslech nebyl vyžadován. Možnost jeho výslechu by byla ponechána u komplikovaných případů a na vyžádání zástupce umístěného, či státního zástupce.

V této práci podrobně probranou spornou otázkou je výslech umístěného člověka soudcem při jiném soudním roku, tedy v první fázi řízení. V tomto případě bych se přiklonila k názoru, že soudce by měl umístěného osobně vyslechnout a zhlédnout. Jsem si vědoma toho, že samotné zhlédnutí nemusí být vypovídající o stavu umístěného a soudce se bude následně rozhodovat zejména na základě lékařské zprávy. Zhlédnutí je však dle mého určitým dílkem do skládačky, kterou si soudce o stavu umístěného dává dohromady. Rovněž osoba soudce může na umístěného působit jako důvěryhodná a nezávislá autorita. Docházelo-li by nějakým způsobem k zneužití řízení, resp. umístění člověka do zdravotního zařízení, např. rodinou či blízkými osobami, může soudce být osobou, které se umístěný svěřil.

Krátce bych se ještě chtěla vyjádřit ke dvoufázovosti řízení. Tu považuji za zcela účelnou. Jedná se z mého pohledu o jakési síto. V první fázi řízení má soud sedm dní na vydání rozhodnutí o přípustnosti převzetí¹⁷³. Tato lhůta dává čas pro oddělení případů, ve kterých umístěný dodatečně souhlasí s hospitalizací nebo je zdravotním ústavem propuštěn. V těchto případech soud řízení zastaví. Druhou možností je rozhodnutí soudu o nepřípustnosti převzetí umístěného a rovněž jeho

¹⁷¹ Ustanovení § 79 ZŘS.

¹⁷² Ustanovení § 70 odst. 2 ZŘS.

¹⁷³ Ustanovení § 77 odst. 1 ZŘS.

propuštění. Pouze u případů, které „projdou“ tímto sítím soud následně rozhoduje v druhé fázi řízení o dalším držení ve zdravotním ústavu a až u těchto případů soud nechává vypravovat znalecký posudek.

Ke zjednodušenému řízení

Zjednodušené řízení je ze své podstaty velmi specifické. Za problematickou otázku nepovažuji samotnou jednofázovost řízení, která je dle mého názoru opodstatněna předpokladem, že soud dává souhlas s hospitalizací místo umístěného, který není schopen souhlas sám dát, a po neodkladné lékařské pomoci, která je provedena právě na základě tohoto souhlasu, bude již hospitalizovaný schopen rozhodovat o své následné péči sám.

Sporný bod vidím v rozhodování soudu pouze na základě jediného důkazu, kterým je vyjádření ošetřujícího lékaře. Soudce nemá povinnost umístěného zhlédnout, ani provést jakýkoliv jiný důkaz. Zavést povinnost zhlédnout pacienta se mi nejeví jako správné řešení, když už u klasického detenčního řízení se jedná o spornou otázku a zde by mělo zhlédnutí o to menší vypovídající hodnotu. Řešením je dle mého názoru zavedení povinnosti uvést v rozhodnutí dobu, na jak dlouho je soudem souhlas s převzetím dán. Pokud by tato doba uplynula, aniž by se stav hospitalizovaného zlepšil, soud by znovu přezkoumal, zda trvají důvody převzetí. Tím by dle mého názoru bylo zabráněno potencionálnímu zneužití tohoto řízení.

K řízení o nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb

Přestože toto řízení prošlo novelizací¹⁷⁴ a některé problematické otázky byly jejím prostřednictvím vyřešeny, stále je zde z mého pohledu prostor pro zlepšení. Neúčelnost spatřuji zejména v krátkodobé periodicitě přezkumu dle § 84b ZŘS. Nové řízení lze ze stejných důvodů zahájit již po uplynutí 30 dnů od právní moci rozhodnutí, kterým soud vyslovil připustnost držení umístěného v zařízení sociálních služeb nebo kterým bylo řízení zastaveno. Ve srovnání s klasickým detenčním řízením¹⁷⁵, kde soud může dle ustanovení § 81 a § 82 ZŘS rozhodnout, že před uplynutím doby, pro kterou bylo držení ve zdravotním ústavu soudem

¹⁷⁴ Přijetím zákon č. 108/2006 Sb., kterým se mění zákon o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁵ Řízení o vyslovení připustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotním ústavu dle § 75 a nás. ZŘS.

povoleno, což může být až na dobu jednoho roku, nebude soud konat další vyšetřování, pokud došlo k opakovanému zamítnutí návrhu na propuštění a nelze očekávat zlepšení zdravotního stavu umístěného. Dle mého názoru je zde patrný velký nepoměr a navrhovala bych v § 84b ZŘS prodloužit lhůtu, po jejímž uplynutí lze zahájit řízení ze stejných důvodů na jeden rok za stejných podmínek, jako jsou u shora zmiňovaného klasického řízení. Tato změna by vedla k větší hospodárnosti řízení a nezpůsobovala by nadměrnou administrativní zátěž soudů.

Rovněž bych zavedla lhůtu, po jejímž uplynutí od právní moci rozsudku opatrovnického soudu může být zahájeno řízení o vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb, jak tomu bylo před detenční novelou v § 84 odst. 1 ZŘS ve znění účinném do 31. července 2016. Lhůtu bych stanovila na šest měsíců od právní moci rozhodnutí opatrovnického soudu.

Výše uvedené připomínky a návrhy spatřuji jako smysluplné a jejich začlenění do právní úpravy by dle mého názoru přispělo k efektivnějšímu využití institutu detenčního řízení.

Závěr

Tato diplomová práce na téma *detenční řízení* měla za cíl přednést ucelený obraz právní úpravy všech typů detenčního řízení, které v současné době ZŘS upravuje. Seznámit čtenáře s průběhem jednotlivých řízení a zejména pak upozornit na problematické otázky, které se těchto řízení týkají. V neposlední řadě bylo rovněž cílem této práce zamyslet se nad možnými změnami právní úpravy do budoucna tak, aby se v řízeních neobjevovalo tolik sporných momentů.

V diplomové práci si rovněž kladu otázku, zda je detenční řízení ve své současné podobě účelné a zda je schopno naplnit záměr, se kterým bylo do právního řádu vtěleno. Dospěla jsem k závěru, že při ponechání současného konceptu detenčního řízení jsou možné pouze dílčí změny, které popisuji v kapitole 4. *Úvahy o právní úpravě de lege ferenda*. Je totiž nutné si stále připomínat, že převzetí a držení člověka ve zdravotním ústavu bez jeho souhlasu, čehož přezkum je předmětem detenčního řízení, je závažný zásah do základního lidského práva na osobní svobodu garantovaného v čl. 8 LZPS. Tudíž není možné rezignovat alespoň na snahu co možná nejefektivnější a nejúčelnější ochrany před tímto zásahem, ačkoliv současná podoba řízení je značně formalistická, drahá a nejsem přesvědčena o tom, že by byl soud v naprosté většině případů zneužití tohoto procesu s to toto odhalit.

K samotnému obsahu práce. V první kapitole jsem se zabývala vývojem právní úpravy detenčního řízení od 20. stol. Kapitulu jsem rozdělila na dvě podkapitoly. V každé z nich se zvlášť věnuji vývoji procesněprávní úpravy a vývoji hmotněprávní úpravy.

Druhá kapitola seznamuje čtenáře s ústavními základy detenčního řízení. Prostor je zde věnován jak ústavnímu pořádku, zejména Ústavě ČR a LZPS, tak mezinárodním smlouvám jako jsou Úmluva o ochraně lidských práv a svobod a Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

Následuje stěžejní kapitola této práce s názvem *Detenční řízení*. Tato je rozdělena na několik podkapitol. První z nich popisuje systematiku úpravy detenčního řízení v platné právní úpravě. Následně se platné právní úpravě věnuji zcela konkrétně, a to jak úpravě procesněprávní, tak hmotněprávní. Nechybí ani vymezení pojmů, které je nezbytné pro kontext celé práce. Druhá podkapitole se již zabývá prvním ze tří typů detenčního řízení, a to řízení o vyslovení přípustnosti převzetí a dalším držení ve zdravotním ústavu. Problematickými otázkami tohoto řízení, které jsou zde rozebrány, jsou zastoupení umístěného, doručování

a provádění dokazování. Druhý typ detenčního řízení, kterým je zjednodušené řízení dle ustanovení §83 ZŘS a jeho problematické otázky plynule navazují. Třetí a poslední podkapitola se věnuje třetímu a poslednímu typu detenčního řízení, kterým je řízení o přípustnosti držení v zařízení sociálních služeb. Stejně jako u obou předchozích řízení je nejprve popsán samotný průběh řízení a následně se věnuji jeho problematickým otázkám.

Poslední, čtvrtá kapitola obsahuje mé úvahy nad právní úpravou detenčního řízení *de lege ferenda*. Snažila jsem se v této kapitole reagovat na problematické otázky jednotlivých řízení, které jsem popsala v kapitole přechozí a přijít s jejich alespoň částečným řešením.

Vzhledem k tomu, že se detenční řízení týká omezení osobní svobody člověka, tedy jednoho z jeho základních práv, je dle mého názoru důležité věnovat mu náležitou pozornost a zároveň činit veškeré možné kroky k tomu, aby bylo odstraněno co nejvíce problematických otázek, které ze současné právní úpravy detenčního řízení vyplývají.

Cizojazyčné resumé

The topic of this diploma thesis analyzes the key issues related to detention proceedings in situations when a patient is admitted and held in a health institution or medical facility without a consent.

Detention of a person on a basis of mental disorder, who has not given consent to hospitalization, may result in detention proceedings to determine whether detaining was unlawful or arbitrary. Existing international legal standards regarding the fundamental human right and the right to personal liberty are embedded in Article 8 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms in addition to the Article 5 of the European Convention of Human Rights. Furthermore, the Article 8 (6) of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms provides legal protection for cases where a person may have been taken over or held without his or her consent in institutional health care. The course of detention proceedings is regulated mainly in Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings.

The diploma thesis consists of an introductory chapter, four main chapters, and a conclusion. The first main chapter describes the historical development of the legal regulation of detention proceedings since the 20th century. The second chapter explains the constitutional foundations and presents the sources of constitutional law together with basic human rights in connection with detention proceedings. Furthermore, the third chapter explains available legal measures in respect to various types of detention proceedings. Most importantly, the third chapter debates problematic issues such as legal representation, service of documents, collection of evidence, and simplified procedures. The final chapter is dedicated to the legislation *de lege ferenda* and my ideas of how the legal regulation of detention proceedings should be changed in the future in order to eliminate as many controversial issues related to detention proceedings as possible.

Seznam použitých zdrojů

Komentářová literatura:

BOUČKOVÁ, Pavla. Antidiskriminační zákon: komentář. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-618-0.

HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

LAVICKÝ, Petr. Civilní proces. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7.

MACKOVÁ, Alena. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou. Praha: Leges, 2016. Komentátor. ISBN 978-80-7502-122-9.

PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7.

SLÁDEČEK, Vladimír. Ústava České republiky: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-590-9.

SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-788-0.

Knižní publikace

KESEY, Ken. Vyhodíme ho z kola ven. V nakladatelství Argo vydání druhé. Přeložil Jaroslav KOŘÁN. Praha: Argo, 2018. Filmová řada (Argo). ISBN 978-80-257-2458-3.

KLANG, Miloš. Malá encyklopedie latiny v právu: slova, slovní obraty a úsloví z latiny pro právníky. 6., dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 80-7201-851-2.

WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. Zvláštní soudní řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN isbn978-80-7478-683-9.

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 189/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Důvodová zpráva k zákonu č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Důvodová zpráva k zákonu č. 404/2012 Sb. kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních lidských práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Zákon č. 108/2006 Sb., kterým se mění zákon o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních

Zákon č. 189/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 20/1966, Sb., o péči o zdraví lidu

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

Zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád

Zákon č. 548/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění zákona České národní rady č. 210/1990 Sb. a zákona České národní rady č. 425/1990 Sb.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Zákonu č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

Rozhodnutí a stanovisky soudu:

Nález Ústavního soudu ze dne 11. ledna, sp.zn. II.ÚS 530/06

Nález Ústavního soudu ze dne 23. ledna 2018, sp.zn. I. ÚS 2637/17

Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp.zn. I. ÚS 1974/14

Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp.zn. Pl. ÚS 36/01

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 3. prosince 1996, sp.zn. 20 Co 490/96

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. prosince 2019, sp.zn. 24 Cdo 2496/2019

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. dubna 2016, sp.zn. Cpjn 201/2015

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2009, sp.zn. Cpjn 29/2006

Usnesení Městského soud v Praze ze dne 16. května 2017, č. j. 58 Co 139/2017-45

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2017, sp.zn. 30 Cdo 5125/2016

Judikatura ESLP:

Rozsudek ESLP ze dne 27. září 2007, ve věci *Smatana proti České republice*, stížnost č. 18642/04

Rozsudek ESLP ze dne 27. března 2008, ve věci *Shtukaturov proti Rusku*, stížnost č. 44009/05

Rozsudek ESLP ze dne 3. listopadu 2011, ve věci *X. a Y. proti Chorvatsku*, stížnost č. 5193/09

Rozsudek ESLP ze dne 17. ledna 2012, ve věci *Stanev proti Bulharsku*, stížnost č. 36760/06

Rozsudek ESLP ze dne 14. února 2012, ve věci *D. D. proti Litvě*, stížnost č. 13469/06

Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, ve věci *Ruiz Rivera proti Švýcarsku*, stížnost č. 8300/06

Rozsudek ESLP ze dne 13. října 2016, ve věci *Červenka proti České republice*, stížnost č. 62507/12

Rozsudku ESLP ze dne 26. května 2011, ve věci *Župa proti České republice*, stížnost č. 39822/75

Periodika:

DURAJOVÁ, Zuzana. K některým povinnostem advokáta jako procesního opatrovníka člověka s duševním onemocněním. V Praze: Česká advokátní komora, 2021. Bulletin advokacie, č. 8-9, s. 117-118. ISSN 1210-6348

PODRAZIL, Petr. Detence člověka v zařízení sociálních služeb. Praha: C. H. Beck, 2014. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví, č. 15-16, s. 533-538. ISSN 1210-6410.

Internetové zdroje:

Obecný komentář č. 1 k článku 12: Rovnost před zákonem. Veřejný ochránce práv [online]. Copyright © [cit. 17.10.2021]. Dostupné z: https://test.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/CRPD/Umluva-komentare/Vseobecny_komentar_cl._12_CJ.pdf (čl. 12 odst.4)

Obecný komentář č. 6 k článku 5: Rovnost a nediskriminace. Veřejný ochránce práv [online]. Copyright © [cit. 14.10.2021]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/CRPD/Umluva-komentare/Vseobecny_komentar_cl._5_CJ.pdf

Opční protokol k Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením | Vláda ČR. Úvodní stránka | Vláda ČR [online]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/vvozp/dokumenty/opcni-protokol-k-umluve-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim-190927/>

Úmluva o ochraně lidských práv se týká i ČR, připomíná ombudsman - Svět práva - Advokátní deník. Advokátní deník - Novinky ze světa advokacie [online]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/11/04/umluva-o-ochrane-lidskych-prav-se-tyka-i-ceska-pripomina-ombudsman/>

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 13.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>

Zpráva veřejného ochránce práv z návštěvy Psychiatrické nemocnice v Kosmonosech ze dne 15. 09. 2017, sp.zn. 20/2017/NZ, dostupná online z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6092>